

Universiteit Utrecht

Culturele Antropologie, faculteit
Sociale Wetenschappen

Leeuwengezichten

Nieuwe Chinese migranten in de Nederlandse samenleving nader bekeken

Masterscriptie ter afronding van de master:
Multiculturalisme in vergelijkend
perspectief

Augustus 2011

Door M.J. van Vliet

Colofon

Naam: M.J. (Maarten) van Vliet

Studentnummer: 3330125

Adres: Kapeldwarsweg 3, 3566 MP Utrecht- Blauwkapel

E-mail: VlietvanMJ@gmail.com

Telefoon: 06 48012698

Masteropleiding: ‘Multiculturalisme in Vergelijkend Perspectief’ (Culturele Antropologie), faculteit Sociale Wetenschappen, Universiteit Utrecht.

Begeleider: Mw. dr. ir. I.H. (Yvon) van der Pijl, faculteit Sociale Wetenschappen, Universiteit Utrecht. E-mail: y.vanderpijl@uu.nl. Telefoon: +31 30 2534588.

Afbeelding voorpagina: ‘Leeuwendans’ tijdens het evenement ‘100 leeuwen op de dam’ op 9 juli 2011, georganiseerd door ‘stichting 100 jaar Chinezen in Nederland’. De leeuwens dans werd opgevoerd als eerbetoon aan de oudere generaties die, volgens de organisatie, de weg hebben vrijgemaakt voor de huidige generatie. Daarnaast luidt de dans het begin in van de volgende 100 jaar Chinezen in Nederland (foto door Hang Fook Man, www.hfm.co.nl).

我愿

我是一叶小舟，
在茫茫的大海上漂泊，
寻找我的港湾。

我是一片绿叶，
随风飘落，
不知哪儿是我的根。

我是一棵柔弱的小草，
面对蓝天白云，
倾吐我内心的爱怨。

我多愿，
小舟停泊港湾，
绿叶不再飘，
小草只有爱没有怨。

然而这些美好的东西，
都不属于我，
我只是一棵小草和漂泊的小舟，
有谁能告诉我，

哪里是我的港湾。

¹ 'I wish' is een gedicht van Cai, een illegale Chinese vrouw, dat ze geschreven heeft tijdens het interview wat we met haar hadden op 22 maart 2011 in een detentiecentrum. Voor de Engelse vertaling zie pagina 4.

I wish

*I am a small boat,
adrift in the vast sea,
looking for my harbour.*

*I am a green leaf,
falling with wind
don't know where my root is.*

*I am a blade of delicate grass,
to the sky and cloud,
talking about my love and grievance.*

*I wish,
small boat can moor alongside the harbour,
green leaf does not fall,
grass does not have grievance but only love.*

*However, all those wonderful things
do not belong to me,
I am just a blade of grass and a small drift boat.*

*Who can tell me,
where is my harbour.*

Inhoudopgave

Proloog	8
1. Chinese migranten bekeken	10
1.0 Honderd leeuwen, honderd verschillende gezichten?	10
1.1 De dagelijkse realiteit van nieuwe Chinezen migranten in Nederland	11
1.3 Het grotere verhaal?	13
1.4 Methodiek	14
1.4.1 Life stories	15
1.5 Structuur scriptie	16
2. Nieuwe Chinese migranten: hoe bekeken?	18
2.0 Motieven achter het gezicht	18
2.1 Chinezen in Nederland in cijfers	19
2.2 subgroepen Chinese migranten in Nederland	21
2.2.1 Kennismigranten	21
2.2.2 Lager opgeleide, economische migranten	22
2.2.3 Gezinsvorming- & gezinsherenigingsmigranten	23
2.2.4 Asielzoekers en adoptiekinderen.....	24
2.3 Being Chinese.....	25
2.4 De Chinees gevormd door macht en kennis	26
2.4.1 Regime van de Chinese verwantschap en familie	27
2.4.2 Regime van de natie-staat.....	29
2.4.3 Regime van de marktplaats	31
2.4.4 Regime van de verbeelding.....	32
Enkele informanten uitgelicht.....	38
3. Studenten: mobiele wereldburgers?	40
3.1 China in retrospectie	40
3.1.2 Post-Mao tijdperk: China doet (weer) mee.....	41
3.2 Nederland, een goed alternatief	43
3.2.1 Taaleisen en kosten als sturende factoren	44
3.3 Groeiende middenklasse in China zorgt voor concurrentie	46
3.4 Comodificatie van 'buitenlandse studie droom'.....	48
3.5 Verbeelding van 'het goede leven'	49
3.5.1 Geconstrueerde werkelijkheid	50
3.5.2 Na de studie	51
3.6 Implicaties power regimes voor de student	52
Enkele informanten uitgelicht.....	54
4. Lager opgeleide Chinezen in Nederland: op zoek naar geld.....	56
4.0 Achter gesloten deuren.....	56
4.1 Mondialisering en disconnection: het politieke en publieke discours	57
4.1.1 Vast in een sedentary bias.....	59
4.1.2 Van politieke naar publiek discourse, een vorm van governmentality	59
4.1.3 Gevolgen van governmentality voor lager geschoolde migranten	60
4.2 China's Post-Mao privatisering en lager geschoolde arbeiders	61
4.3 'You make more money here'; het regime van de marktplaats.....	63
4.4 Het goede leven: geld, familie en mensenrechten	64
4.4.1 Traveling packages over 'het goede leven'	65
4.4.2 Packages over de bestemming en over de reis	66
4.5 Chinese familiecultuur	67
4.5.1 Schuld, leningen en slangenkoppen	68
4.6 Samenbrengend	69
4.7 Power regimes als conceptueel raamwerk	71
5. – Concluderend	72
Epiloog	76
Bibliografie	78

Proloog

Het is 20:30 uur en ik kijk door het raam naar buiten. Het schemert, waardoor het rood flikkerende neon licht met de letters ‘massage’ duidelijk opvalt. Een klein half uurtje geleden is mijn collega onderzoeker Yalmar met één van de masseuses naar achteren gelopen voor een massage en ik ben achtergebleven in de wachtkamer. Er zitten vier Chinese vrouwen – ze zijn slank, dragen een dikke laag make-up en hebben er duidelijk hun best voor gedaan om er mooi uit te zien. Ze dragen allemaal een kort rokje of een jurkje en ze lachen vrolijk. Ik staar voor me uit en voel me misplaatst. Ik weet wat hier gebeurt, in deze massagesalon. En ik weet dat er voor deze vrouwen weinig andere mogelijkheden zijn dan hier te zitten, en te lachen...

In het proces van onderzoek doen en het schrijven van deze scriptie ben ik vaak tegen mezelf aangelopen. Het gat tussen mijn leven en dat van veel van mijn informanten was groot, en het voelde wrang om drie maanden rond te lopen tussen keihard werkende migranten, illegale vrouwen – vastgezet in detentiecentra – en mijn andere informanten. Wrang omdat ik na zeven maanden mijn MA graad in ontvangst neem, kan (en ga) trouwen met de meest geweldige vrouw in de wereld en de rest van mijn leven alle vrijheid heb om te gaan en staan waar ik wil. Het contrast raakt me, en tot op het moment van dit schrijven vind ik het moeilijk recht te doen aan dit gevoel.

Niet alleen een gevoel van wrangheid beïnvloedde mijn onderzoek, maar ook het schrijven, herschrijven en ‘soepel maken’ van de tekst heeft voor de nodige frustratie gezorgd. Gelukkig waren er altijd mensen die positief op mij inpraatten. Lien, bedankt dat je altijd in mij geloofde, mij hebt aangemoedigd en flink wat uurtjes hebt willen vrij maken om mee te lezen. Yvon, bedankt voor je top begeleiding. Ik ga onze uurtjes op de zestiende, tussen je boeken en de slechte rum, missen. Je wist goed aan te sluiten bij wat ik nodig had, en hebt daardoor het beste uit me gehaald. Speciale dank ook richting Marie Louise en het hele onderzoeksteam. Het project van de UvA heeft veel deuren voor mij geopend, ook voor mijn eigen onderzoek. Dank ook richting de medewerkers van Chinees Cultureel Centrum Wa Lai, en speciaal naar Mary en Marijke. Ik heb waardevolle informatie verzameld tijdens de uurtjes in het centrum, en de Chinese lunch was altijd subliem! Piet, jij bent ook een gouden kerel. Nog geen weekend thuis van een jaar in wat nu Zuid-Soedan heet, en toch al je licht laten schijnen over mijn scriptie: bedankt! Annet, zuslief, jij ook bedankt dat je tussen het verwisselen van alle katheters en infuuszakken tijdens je nachtdiensten, ook de spelling nog eens goed door hebt gelopen. En Fer, een vrij avondje opgeofferd voor het checken van de spelling. Super bedankt! Yalmar, kerel, samen een project draaien met jou was ook een goede ervaring. Het was lekker om soms even te reflecteren op mijn onderzoek met iemand die de Chinese gemeenschap iets beter begreep. En je wist van die saaie scriptie uurtjes altijd wel weer iets leuks te maken.

Maar mijn grootste dank gaat uit naar alle Chinese migranten die mij hun (vaak emotionele) levensverhalen wilden vertellen. Mijn wens voor jullie allemaal is dat jullie vinden waar jullie naar op zoek zijn!

1. Chinese migranten bekeken

1.0 Honderd leeuwen, honderd verschillende gezichten?

Mary kijkt me aan en zegt: “Weet je dat ze in juni op de Dam met honderd Chinese leeuwen gaan dansen?”. Ik zit met haar thee te drinken in Wa lai, het Chinees cultureel centrum in De Pijp, waar ze de coördinatrice van is. “Thee zonder suiker, want zo hoor je Chinese thee te drinken”, besliste Mary eerder. Ze is een oudere vrouw, van tegen de tachtig jaar. Klein en tenger, haar haren netjes geverfd en in een permanentje. Ze kijkt me breed lachend aan en vertelt dat de honderd leeuwen symbool staan voor de honderd jaar dat Chinezen deel zijn van de Nederlandse samenleving.

Even later druppelen de eerste studenten binnen, de Nederlandse les gaat beginnen. Ik zit achterin op een stoel te kijken hoe Mary met acht studenten, de dubbele ‘aa’ oefent: “paard...baard...straat...vraag”. De studenten herhalen de woorden gedisciplineerd. Mijn aandacht dwaalt af, en ik kijk de ruimte in. Een grote Chinese poster hangt aan de muur, en op het prikbord een poster: ‘Yiyi en Yaya gaan naar China’. Ik herken Jip en Janneke op het plaatje. De ironie van deze poster, in een cultureel centrum waar nieuwe migranten uit China precies het omgekeerde hebben gedaan, ontgaat me niet. Plotseling staat Quing, één van de studenten, op en komt naast me zitten. Hij haalt een stapel papieren uit zijn tas, bovenop ligt een papier met ‘werkportfolio’ erop gedrukt. Ik blader erdoorheen en kijk hem vragend aan. “Voor integratiecursus”, zegt hij met een diepe frons. Ik weet dat Quing zes dagen per week, tien tot twaalf uur per dag, in een groot Chinees restaurant vlakbij de Dam werkt. Zijn baas heeft hem over laten komen en een werkvergunning voor hem geregeld. Op zijn vrije ochtenden gaat hij gedisciplineerd naar zijn integratiecursus, en daarnaast komt hij op de woensdagen naar Wa lai om Nederlandse les te volgen. Quing is een nieuwe migrant, die nu bijna twee jaar in Nederland is.

Quing is één van de nieuwe migranten die ik heb leren kennen via cultureel centrum Wa Lai, een centrum waar nieuwe migranten terecht kunnen met problemen, voor contacten en om de Nederlandse taal te leren. Vanuit de Universiteit van Amsterdam (UvA) is mij gevraagd of ik wilde participeren in een

onderzoek naar de Chinese beautybranche, een branche waar veel negatieve publiciteit aan kleeft². Voor dit onderzoek begaf ik me veel in massagesalons en kwam ik in contact met Chinese masseuses die, ieder op een andere manier en met een andere motivatie, naar Nederland gekomen waren. Vanuit deze setting ontwikkelde ik een persoonlijke fascinatie voor deze groep nieuwe migranten en breder; Chinese migranten in het algemeen die zich bewegen in de Nederlandse samenleving. Vanuit deze interesse heb ik besloten om mijn scriptie te schrijven over nieuwe Chinese migranten in Nederland.

1.1 De dagelijkse realiteit van nieuwe Chinezen migranten in Nederland

In de literatuur is veel aandacht besteed aan Chinezen, vooral aan de groep ‘Hong Kong Chinezen’ die rond de tweede wereldoorlog naar Nederland kwamen om te werken in het restaurantwezen (Rijkschroeff, 1998). Echter sinds de People Republic of China (PRC) rond 1978 het migratiebeleid versoepeld heeft, en zich economisch gezien meer heeft opengesteld voor de rest van de wereld, zijn er veel veranderingen in de migratiestromen vanuit China naar Nederland waargenomen (Deng et al. 1997). Professor Frank N. Pieke (2007) spreekt van verschillende *flows* van Chinese migranten naar Nederland. Deze terminologie overnemend, richt ik mij in deze scriptie op de laatste *flow* van Chinese migranten naar Nederland, grofweg de groep waarbij vanaf het begin van dit decennium het migratietraject is begonnen. Pieke stelt dat er een tekort is aan onderzoek naar de alledaagse realiteit van deze Chinezen.

“Much of the excitement about Chinese migration is (...) about Chinese migrants as the paradigmatic new global and transnational citizens, regardless of whether this is perceived to be the promise of new modernity or a threat to an established way of life. However there is, in the whole, much less work done on the more mundane realities of life beyond what is immediately policy-relevant.”

Pieke (2007: 82)

Pieke schrijft aan onderzoek naar de ‘dagelijkse realiteit van het leven’ geen directe beleidsrelevantie toe. Mijn overtuiging is echter dat er door onderzoek naar migranten en hun individuele verhalen meer inzicht komt in de manier waarop kwetsbaarheden worden gecreëerd. Hierdoor is dit soort onderzoek bij uitstek interessant en relevant voor de ontwikkeling van nieuw beleid. Het eerste doel van deze scriptie is echter om bij te dragen aan de wetenschappelijke kennis

² Artikel op: <http://www.trouw.nl/tr/nl/4324/Nieuws/article/detail/1152417/2009/07/27/Illegale-seks-in-Chinese-salons-op-de-Wallen.dhtml> (geraadpleegd op 28 juli 2011).

over nieuwe Chinese migranten in onze samenleving. Naast het in kaart brengen van deze groep nieuwe migranten, meng ik me in het debat over het analyseren en duiden van migranten en stel ik een nieuw analytisch raamwerk voor. In het (relatief jonge) veld van migratiestudies is al jaren een groot debat gaande over de manier waarop migranten het beste kunnen worden bekeken. In de volgende paragraaf wordt dit debat uiteengezet.

1.2 Mobiliteit en migratie: de concepten

Stephen Castles stelt op een conferentie over migratietheorieën en sociale verandering in Oxford: “*We do not have a conceptual framework that could serve as a starting point for intellectual debates and the formulation of research questions*” (Castles 2008:1). Ook als we het debat over migratievraagstukken van binnenuit verkennen zien we fragmentatie en verschil: er bestaat geen wetenschappelijke consensus over het in kaart brengen van migratie.

De ene groep wetenschappers houdt vooral een neoklassieke benadering van migratie aan, gebaseerd op een economische, individuele en rationele vergelijking van de kosten en voordelen van migratie (Massey et al., 1998). De ‘*new economics of labour migration*’ heeft daarentegen een bredere focus en kijkt ook naar *family strategy*, maar is nog steeds gebaseerd op economische vooruitgang (Taylor 1999b). Deze theorieën zijn bekritiseerd voor het vrijwel buiten beschouwing laten van niet-economische factoren zoals banden tussen migratiestromen, het belang van *agency* en autonomie, cultuurhistorische factoren en institutionele beperkingen, zoals ook het belang van sociale context en het in kaart brengen van migratiestromen (Collinson in Castles 2008).

Ondanks het feit dat een steeds groeiende groep wetenschappers onderzoek doet naar migratie is er nog steeds geen alom geaccepteerd theoretisch raamwerk om migranten door te bekijken. Het debat omtrent migratie is verdeeld in een groep die de oorzaken, processen en patronen van migratie onderzoekt - de *determinanten* van migratie - en een groep die zich richt op hoe migranten zich positioneren in de ontvangende landen – *assimilatiestudies*, gericht op immigratie (Castles 2008). Gegronde kritieken benoemen de eenzijdigheid van deze modellen en het gebrek aan een benadering die boven deze modellen uitstijgt (Olwig 2007).

In deze scriptie sluit ik aan bij deze kritieken en beredeneer ik dat er een breder analytisch instrument nodig is om migratie door te bekijken. Hiervoor stel

ik, in navolging van Ong, de *power regimes* als analytisch raamwerk voor. Deze benadering gaat uit van het Foucauldiaans denken dat de mens subject is aan *regimes* van kennis en macht en dus beïnvloed wordt door verschillende bronnen van kennis en macht in de samenleving. *Power regimes* omvatten verschillende systemen van macht en kennis – zoals Foucault (1980) die uiteenzet – en hebben implicaties voor het migratietraject van Chinese migranten.

Naast een bijdrage aan de kennis over nieuwe Chinese migranten, wordt met deze scriptie nieuw licht geworpen op het begrijpen en analyseren van migranten. Ik toon aan dat het model van *power regimes* verder gaat dan de meeste modellen gebruikt in migratiestudies, doordat mondiale én lokale invloeden op migratie worden samengebracht, migratie wordt geanalyseerd in retrospectie - als ook in de hedendaagse samenleving – en dat factoren die invloed hebben op migranten uit zowel het land van herkomst als het gastland worden gebruikt. Hierdoor helpen de *power regimes* als analytisch instrument om een volledig beeld van migranten te creëren. In hoofdstuk twee wordt het begrip *power regimes* uitgewerkt.

1.3 Het grotere verhaal?

Deze scriptie levert, zoals hierboven aangegeven, een bijdrage aan het in kaart brengen van nieuwe Chinese migranten in Nederland. Het is goed om de plek van deze scriptie te duiden binnen het wetenschappelijk debat. Dit schrijven is gebaseerd op de illustratieve verhalen van enkelen; een toneellamp gericht op enkele migranten welke samen met vele andere, een rol spelen op het wereldtoneel. Een wereldtoneel dat onder invloed van technologische vooruitgang en steeds intensievere inter-connectie in een stroomversnelling lijkt te zijn geraakt (zie e.g. Bauman 1998, Eriksen 2007, Inda en Rosaldo 2008).

Bauman (1998) spreekt over grote processen en structuren die dwingend zijn in het vorm krijgen van menselijk handelen. Enig nuance lijkt hier op zijn plaats. Grote processen gaan niet altijd gelijk op met de sociale werkelijkheid van ieder individu. Het zoeken naar een sluitend verband tussen mondialisering en de lokale werkelijkheid verleidt tot ondermeer een essentialistische kijk op de (sociale) werkelijkheid. Tsing (2005) waarschuwt voor het te gemakkelijk in verband brengen van begrippen als '*global forces*' en '*local places*', en pleit voor een kritische blik. Juist als deze '*global forces*' en '*local places*' elkaar ontmoeten

ontstaat wrijving, Tsing (2005) noemt dit '*frictions*'. Fricties ontstaan op plekken van *awkward connections*, plekken waar de ongelijkheid van economische en politieke relaties de lokale werkelijkheid penetreren en *black holes* creëren (Inda en Rosaldo 2008). '*The world is not a seamless whole without boundaries. Rather, it is a space of structured circulations, of mobility and immobility. It is a space of dense interconnections and black holes*' (Inda en Rosaldo 2008: 35). Juist in deze *black holes* vindt ieder individu zijn eigen weg.

Deze scriptie biedt helderheid in dit grijze gebied, deze *black holes* waar Chinese migranten in bewegen. De frictie tussen (mondiale) politieke en economische processen, die weer samenkomen met individuele motieven en belangen.

Met mijzelf als interpretatief instrument, en 'de ander' als subjectief individu, kan ik geen sluitende uitspraken doen over de werkelijkheid als zodanig. Desondanks wil ik op basis van intersubjectiviteit een bijdrage leveren aan het in kaart brengen van deze werkelijkheid. Wellicht reflecteert juist de verwarring en de dubbelzinnigheid, zowel empirisch als theoretisch, de beste waarheid zoals hij voor nu bestaat (Van der Pijl: 2007). Tsing (2005) noemt deze verwarring *productive confusion* en stelt dat verwarring in onderzoek juist bijdraagt aan duiden van fluïde processen in onze laatmoderne tijd. Zoals één van de meest invloedrijke antropologen Clifford Geertz stelde: '*In our confusion is our strength*' (Geertz 2001: 97).

1.4 Methodiek

Van februari tot en met mei 2011 heb ik mezelf ondergedompeld in de Chinese gemeenschap in Nederland. Ik heb voornamelijk gepraat met Chinezen zelf die om uiteenlopende redenen naar Nederland zijn gekomen. Daarnaast heb ik met diverse hulpverleners gesproken. Vele van hen hebben, na jarenlang werkzaam te zijn in de Chinese gemeenschap, een diepe vertrouwensband opgebouwd en veel gezien en gehoord. Zij konden mij vanuit een rijke ervaring helpen aan informatie, maar ook aan contacten.

Ik bezocht een Chinese kerk, waar een aantal waardevolle contacten zijn ontstaan. Verder heb ik veel tijd doorgebracht (*being there*) bij het Chinees cultureel centrum 'Wa Lai' waar veel nieuwe migranten Nederlandse lessen

volgden en terecht konden voor vragen. Soms werd ik uitgenodigd voor ‘*hot pot*’ (traditionele Chinese maaltijd) of ‘*dim sum*’ (traditionele lunch) en had zo de kans om verschillende Chinese subgemeenschappen van binnenuit te observeren.

Daarnaast was ik in dezelfde periode onderdeel van een onderzoeksteam van de UvA binnen het fenomeenonderzoek ‘*Mensenhandel- en Mensensmokkel binnen de Chinese Beautybranche*’. Hierdoor kreeg ik toegang tot illegale vrouwen in detentiecentra en kon ik met behulp van een tolk hun levensverhaal optekenen. Daarnaast heb ik veel Chinese masseuses gesproken, aangezien dit één van de focusgroepen was voor dit fenomeenonderzoek.

In deze scriptie zijn onder andere de verhalen van acht studenten en negen illegale vrouwen opgenomen. Deze informanten worden voor hoofdstuk drie en hoofdstuk vier, kort voorgesteld. De rest van deze studenten en illegale vrouwen worden in de lopende tekst voorgesteld. Verder komen er tien andere informanten aan het woord die ofwel door ervaring ofwel vanuit hun professie een waardevolle bijdrage konden leveren voor deze scriptie. Deze informanten worden in de tekst voorgesteld.

De verzamelde data varieert van louter observatiedata tot diepte-en *life story* interviews, waardoor er een goede basis ligt om triangulatie (Boeije 2009) toe te passen. Deze verschillende bronnen van informatie laten zien dat mijn ‘veldwerk’ niet, zoals klassieke etnografie, gefixeerd is rondom één bepaalde plek of één specifieke groep mensen. Mijn veldwerk vond plaats in verschillende lagen van de Chinese gemeenschap en in de (hulpverleners)gemeenschap hier omheen. Tsing stelt dat: *The result of such a research may not be a classical ethnography, but it can be deeply ethnographic in the sense of drawing from the learning experience of the ethnographer* (Tsing 2005: xi). Deze diversiteit aan bronnen van informatie heeft mij geholpen om een steeds duidelijker beeld te creëren over hoe de Chinese gemeenschap in elkaar zit.

1.4.1 Life stories

De verschillende verhalen van Chinese migranten hebben een plek gekregen in deze scriptie. ‘*Life story*’, zoals deze methodiek vaak wordt omschreven, “*entails an accounting of an individual’s movements through life geographical, as well as social, economic, or cultural - in such a way it portrays a sense of coherence reflective of the narrator’s sense of self*” (Olwig 2007: 17).

Mijn interesse naar levensverhalen is niet een zoektocht naar ‘de waarheid’ zoals we vaak terugzien in andere sociale wetenschappen, maar een inkijk in hoe mensen hun eigen levensverhalen samenstellen en waarom ze doen wat ze doen. Eastmond (2007) stelt dat *life stories* geen directe vertolking van de waarheid zijn, maar een uiting van het dynamisch samenspel van gebeurtenissen die een mensenleven vormen. *Life stories* zijn niet alleen een biografie, maar laten ook zien hoe Chinese migranten zichzelf zien, en zijn hiermee een reflectie van hun geconstrueerde identiteit. Deze verhalen beslaan meer dan enkel hun motieven om te migreren, en laten zien hoe verschillende *power regimes* een invloed hebben in de keuzen die ze maken en hoe hun migratietraject vorm krijgt.

Eén van deze *power regimes*, zoals ik later verder zal introduceren, is het *regime* van de verbeelding, de beelden die migranten hebben van het leven in het land van aankomst. Appadurai (1996) benoemt dat *life stories* de kracht van deze verbeelding naar voren haalt en laat zien welke rol deze speelt in het aanzetten tot handelen. Verbeelding neemt in veel *life stories* een grote plaats in. De invloed van verbeelding op het migratieproces zal in hoofdstuk twee meer uitgebreid theoretisch omkaderd worden.

Mijn methode vertrekt bij het verhaal (het narratief) van de migrant zelf. Ik probeer de Chinese migrant op een holistische manier te begrijpen, met het individu voorop. Olwig schijft hierover:

“Human beings (...) not necessarily follow well-ordered life stages. The social, economic, and personal conditions of life are uncertain, and individuals therefore cannot count on having a well-thought-out future of successive life stages. They will encounter a series of ‘vital conjunctions’, or potentially transformative periods in which ‘structured expectations’ intersect with uncertain futures.”

Olwig (2007: 281)

Olwig stelt dat individuen (migranten) niet allemaal eenzelfde weg bewandelen en dat sociale, economische en persoonlijke condities van het leven moeilijk te voorspellen zijn. Daarom zijn *life stories* van de individuen zelf een goed instrument om een beeld te vormen van de werkelijkheid over nieuwe Chinese migranten in Nederland en om te achterhalen hoe deze migranten, beïnvloed door verschillende *power regimes*, hun migratietraject vormgeven.

1.5 Structuur scriptie

In hoofdstuk twee wordt kort en krachtig uiteengezet welke verschillende Chinese migranten ik in mijn veldonderzoek en ook in mijn theoretisch onderzoek ben

tegengekomen, namelijk: kennismigranten, economische migranten, gezinsvorming- & gezinsherenigingmigranten en asielzoekers. Categoriseren doet snel afbreuk aan de diversiteit en ik pretendeer hierin dus niet de sluitbaarheid van de verschillende categorieën. Echter voor de structuur en helderheid van het argument is het relevant om een eerste grove duiding aan te brengen aan de verschillende motieven voor migratie. Volgend op deze subgroepen wordt uiteengezet op welke manier we deze migranten het beste analytisch kunnen benaderen, namelijk met behulp van de verschillende *power regimes*.

In hoofdstuk drie en vier worden na elkaar, ter illustratie, de subgroep studenten en de subgroep lager opgeleide migranten beter bekeken en worden de implicaties van de verschillende *power regimes* op hun migratietraject in kaart gebracht. Deze hoofdstukken beantwoorden vragen als hoe en waarom deze Chinese migranten naar Nederland zijn gekomen en hoe hun dagelijkse realiteit er nu uit ziet. De twee beschreven groepen vormen twee uitersten binnen de Chinese migranten gemeenschap in Nederland en illustreren hierdoor scherp hoe de werking van verschillende *power regimes* sturend zijn voor het migratietraject van migranten. Dit hoofdstuk zal dan ook illustratief zijn voor het tweede argument van deze scriptie, namelijk dat *power regimes* een goed analytisch model is om migranten door te bekijken en hun motieven te begrijpen.

Hoofdstuk vijf is een concluderend hoofdstuk waarin verschillende argumenten bij elkaar komen, en terug wordt gekeken op de hoofdthema's van deze scriptie.

2. Nieuwe Chinese migranten: hoe bekeken?

2.0 Motieven achter het gezicht

Mijn handen warmend aan een kop verse koffie, zit ik dromerig achterin het leslokaal van Mary. Met een half oor luister ik naar de studenten die om een grote tafel zitten. Onder leiding van Mary oefenen ze de Nederlandse provincies en bijbehorende hoofdsteden. Plotseling went Mary zich tot mij, iets wat soms uit het niets gebeurt als ze een feitje of een grammaticaal probleem wil checken. Ik voel me direct opgelaten. Meestal vind ik het geen probleem, maar provincies en hoofdsteden waren vroeger al niet mijn sterke kant. “Eindhoven”, vraagt Mary, “ligt dat nou in Limburg of Brabant?”. “Eindhoven is Brabant”, antwoord ik opgelucht. “En de koningin”, vervolgt Mary, “Waar gaat die ook al weer naartoe volgende week?”. Alle studenten kijken mij verwachtingsvol aan, ook al weet ik zeker dat de helft van hen de vraag niet heeft begrepen. Ik graaf diep in mijn geheugen omdat ik weet dat Mary geniet van het koningshuis en alles wat daar omheen gebeurt. Ik wil niet dat mijn ongeïnteresseerde, bijna anarchistische houding ten opzichte van de monarchie straks één van de thema’s wordt van het gesprek na de les. “Een klein plaatsje in Limburg, aan de Belgische grens?”, antwoord ik twijfelend. De les gaat door en ik loop toch nog even naar de computer in het kantoortje aangrenzend aan het lokaal, om te checken of ik wel gelijk had.

Achterin het kleine kantoor zit Marijke, een medewerker van Wa Lai, achter één van de twee bureaus. Ze probeert te communiceren met een Chinese vrouw van rond de dertig. Uit haar tas komt een stapel papieren en bankafschriften die Marijke goedlachs doorneemt alvorens ze de telefoon pakt. Als de Chinese vrouw later het kantoor uitloopt, kijkt Marijke me aan: “Zo, weer €300, - verdient voor mevrouw Chang”. Ondertussen heb ik uitgevonden dat Thorn inderdaad in Limburg en aan de Belgische grens ligt en kijk Marijke met een vragende blik aan. Marijke vertelt verder en ik kom erachter dat mevrouw Chang acht jaar geleden is getrouwd met meneer Chang van 65. Meneer Chang was nooit getrouwd, maar zijn familie heeft een meisje voor hem gevonden, het ‘klikte’ en ze zijn in Hong Kong getrouwd zodat ze hierheen kon komen. Marijke vertelt dat veel van deze Chinese vrouwen het moeilijk vinden de weg te vinden binnen het Nederlandse systeem.

Mevrouw Chang bleek nog recht te hebben op zorgtoeslag en dat heeft Marijke geregeld.

Ik ben een beetje overdonderd en kijk vanuit het kantoor de klas in waar Mary ironisch genoeg de begrippen huwelijk en trouw aan het behandelen is, naar aanleiding van het huwelijk van het Britse koningskoppel William en Kate. “Ken jij het verhaal van al deze mensen?”, vraag ik Marijke. Ze lacht. “Niet allemaal, maar wel van een paar. Die man links, van rond de veertig, is meneer Zhang. Hij is hier twee jaar geleden gekomen en werkt als kok in een restaurant. Daarnaast zit mevrouw Tang, ze is hier begin dit jaar gekomen. Haar man heeft vier jaar geleden het restaurant van zijn broer overgenomen, en zij is later gekomen. Daarnaast zit hun zoon, Tāo van zeventien. Hij gaat hier naar een Chinese middelbare school en komt in Wa Lai om Nederlands te leren. Die twee jongens rechts van de tafel, die met die hippe haren, werken in een kapperszaak op de Zeedijk.”

Terwijl Marijke een kop Chinese soep klaar gaat maken voor de lunch blijf ik achter met mijn gedachten. Allemaal verschillende mensen, met allemaal een verschillend verhaal, verschillende idealen en doelen, maar toch allemaal Chinees.

2.1 Chinezen in Nederland in cijfers

Als Marijke de achtergrondverhalen van de migranten verteld, lijkt het alsof er geen verhaal hetzelfde is. Dit laat precies de moeilijkheid zien in het plaatsen van Chinezen in verschillende categorieën. In dit onderzoek wordt er geen duidelijke definitie van ‘de Chinees’ gehanteerd, omdat ik de voorkeur geef aan het hanteren van de eigen identiteitsbeleving van mijn onderzoeksgroep. Echter om een demografisch beeld te schetsen, is het noodzakelijk om ‘de Chinees’ nader te definiëren. Het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) definieert ‘de Chinees’ als volgt: “*Iemand is Chinees als hij of zij zelf in China³ is geboren of minimaal één ouder heeft die in China is geboren*” (CBS in Wolf 2011).

Het CBS schat dat er volgens deze definitie 55.880 personen uit China in Nederland zijn. Daarnaast zijn er 18.261 personen uit Hong Kong, 2.698 uit Taiwan en 121 uit Macau⁴. Deze laatste drie groepen worden door het CBS niet erkend als etnische Chinezen, maar identificeren zichzelf in de meeste gevallen wel als etnisch Chinees.

³ China is inclusief Tibet en Xinjiang.

⁴ Cijfers van het CBS, gebruikt uit Wolf 2011.

Het Inspraak Orgaan Chinezen (IOC) schat dit aantal, inclusief etnische Chinezen uit andere landen, op 100.000⁵, wat al hoger ligt dan de ‘officiële’ cijfers van het CBS. Deze cijfers zijn inclusief illegale in Nederland verblijvende Chinezen. De Chinese ambassade spant de kroon met hun schatting dat er 150.000 Chinezen in Nederland verblijven⁶. Dit zou bijna één procent van de Nederlandse bevolking betreffen. De groep Chinezen die hun weg vindt naar het cultureel centrum Wa Lai (voor taalles of andere problemen) is zeker niet representatief voor al deze Chinese migranten in Nederland. De Chinese gemeenschap in Nederland is divers, dynamisch en heeft onderling verschillende belangen en behoeften. Deze groep is extreem heterogeen in hun linguïstische, sociaal culturele en migratiehistorische achtergrond (Pieke et al. in Benton & Pieke 1998), zoals het volgende citaat laat zien:

“Members of Chinese communities have overlapping and partially shared views of what is important to them (one could call them cultural assets), for example in the form of moral and cultural institutions, communal assets, common roots, lifestyle, organization and business forms, but at the same time they may fiercely disagree over how to use, share or interpret these assets”

Christiansen in Benton en Pieke (1998: 42)

In het bovenstaande citaat komt duidelijk naar voren dat ‘Chinees zijn’ niet gelijk staat aan ‘dezelfde ideeën hebben’. De grootste verschillen bestaan tussen Zhejiangnezen (uit het oosten, spreken Wu) en Kantonezen (uit Zuid-oost China, spreken Kantonees), die op alle bovengenoemde punten totaal verschillend van elkaar zijn. Het categoriseren en in kaart brengen van deze groep lijkt dan ook een onmogelijke taak. Niet alleen omdat het afbreuk doet aan de diversiteit van deze groep, maar óók omdat veel migranten juist niet gezien of in kaart gebracht willen worden. Gert-Jan de Winter, één van de professionals die veel in aanraking komt met illegale Chinezen e-mailde mij het volgende:

“Mij lijkt het onjuist een gemeenschap te gaan beschrijven die er bewust voor kiest in de schaduw te blijven. Het zal toch niet voor niets zijn dat ze uit zicht willen blijven. Zeker nu we moeten vrezen dat de overheid steeds meer en meer controle zal gaan uitoefenen op gemeenschappen waarin zich migranten zonder verblijfsvergunning bevinden. Daar zou je als onderzoeker niet aan mee moeten doen. Je vergroot het leed”

Gert-Jan de Winter

⁵ Zoals beschreven op hun website: http://www.ioc-ch.nl/index.php?option=com_content&task=view&id=431&Itemid=231 (geraadpleegd op 28 juni 2011)

⁶ Blijkt uit een interview met de *education sector* van de Chinese ambassade in Wolf 2011.

Dat de onderzoeksgroep er bewust voor lijkt te kiezen om in de schaduw te leven, en de angst die daarachter lijkt te liggen, bemoeilijkt het om goed zicht te krijgen op de groep illegale Chinese migranten in Nederland.

2.2 subgroepen Chinese migranten in Nederland

In de volgende paragrafen wordt getracht de verschillende gezichten van Chinese migranten in Nederland te clusteren in vijf subgroepen. Hierdoor wordt een beeld gecreëerd van de nieuwe Chinese gemeenschap in Nederland.

2.2.1 Kennismigranten

Een groeiende groep migranten is de kennismigranten die naar Nederland komen op een studenten- of werkvisum. De Nederlandse overheid stimuleert de mobiliteit van kennismigranten en heeft het laatste decennium een aantal beleidsaanpassingen gedaan waardoor het eenvoudiger is voor kennismigranten om zich in Nederland te vestigen. Deze zogenoemde *braingain strategie* omvat ondermeer de kennismigrantenregeling die vanaf 1 oktober 2004 van kracht is. Deze regeling vereenvoudigt de procedure om als kennismigrant versneld een verblijfsvergunning te krijgen. De overheid definieert deze kennismigrant als “een migrant die naar Nederland komt om arbeid in loondienst te verrichten en een bruto inkomen heeft van €45.000, - per jaar of meer”⁷. Deze inkomensgrens vervalt als het gaat om een promotieplek aan een universiteit of onderzoeksinstelling of als de betreffende migrant een postdoctoraal of universitair docent onder de dertig is (Wolf 2011).

Daarnaast is het sinds 2010 eenvoudiger voor kennismigranten om zich in Nederland te vestigen doordat de wet ‘modern migratiebeleid’ is aangenomen en er voordeelregelingen zijn voor hoger opgeleiden en promovendi om een baan te zoeken of een bedrijf te starten. Het overheidsbeleid is niet de enige stimulerende factor, ook het bedrijfsleven stimuleert kennismigranten om zich te vestigen in Nederland. Door middel van verschillende voordeelregelingen en speciale loketten wordt geprobeerd de drempel zo laag mogelijk te maken. In deze regelingen zien we duidelijk het politieke discours dat de voordelen zien van het aantrekken van kennismigranten: kennismigranten zijn een toevoeging voor onze samenleving en moeten in onze moderne en open samenleving minimaal gehinderd worden door grenzen.

⁷ Vastgesteld door het Ministerie van Justitie op <http://ikregeer.nl/documenten/kst-29200-VI-165> (geraadpleegd op 28 juli 2011).

Deze regelingen hebben ook zijn uitwerking op de aantallen hoger opgeleide Chinese migranten die naar Nederland komen voor studie of werkgerelateerde zaken. De groep Chinese kennismigranten groeit explosief (Wolf 2001) en wordt in hoofdstuk drie nader bekeken in een context van mondialisering en inter-connectie. Voor nu is duidelijk dat de mobiliteit van kennis wordt gestimuleerd door de Nederlandse overheid, en dat de groep Chinese studenten in Nederland groeit.

2.2.2 Lager opgeleide, economische migranten

Naast de groep hoger opgeleide kennismigranten, komt er ook een grote groep lager of niet-opgeleide Chinezen naar Nederland om werk te zoeken. Ook deze subgroep tekent zich door diversiteit. Hun doel is voornamelijk om hier te werken en geld te verdienen. Om als niet-Europeaan in Nederland te kunnen werken bestaan echter strikte voorwaarden. Deze voorwaarden bestaan om de arbeidsmarkt te beschermen en te reguleren. Het gevolg is dat deze groep zich mengt tussen de asielzoekers. Deze asielaanvragen worden vaak gezien als een methode om in het zorgsysteem terecht te komen⁸. Veel Chinese migranten liegen over hun leeftijd om te voldoen aan de eisen voor een Alleenstaande Minderjarige Asielzoekers (AMA's). Ook gezinsvorming wordt vaak als strategie toegepast, waardoor onduidelijkheid ontstaat over het precieze aantal economische migranten⁹.

Een deel van deze groep ben ik tegengekomen in de massagesalons in Amsterdam, een deel in de Nederlandse detentiecentra. Sommigen hadden een *legal permit* en volgen Nederlandse les bij Wa Lai, maar de grootste groep was voor mij niet zichtbaar. Mark van der Sloot is getrouwd met een (voormalig illegale) Chinese vrouw en werkt veel met illegale (Chinese) migranten. Hij legt uit waarom deze mensen vaak niet zichtbaar zijn:

“De Chinezen in Nederland vormen een heel sterke club mensen, waarvan de meeste het prima redden. De illegale gemeenschap kan soms een zwak persoon uit de gemeenschap stoten, bijvoorbeeld een jonge zwangere vrouw. Deze mensen komen dan bij LOS [Landelijke Ongedocumenteerde Steunpunt] en bij STIL [solidariteitsorganisatie ongedocumenteerde] terecht. Maar dit is zeker niet een juiste afspiegeling van de Chinese gemeenschap in Nederland. Deze mensen zijn juist vaak de zwakkelingen die door de gemeenschap naar de goede Nederlandse voorzieningen worden gestuurd.”

Mark van der Sloot

Door de ervaringen van hulpverleners en professionals, en de levensverhalen van de economische migranten die ik heb gesproken in bijvoorbeeld detentiecentra, reconstrueer ik hun migratieverhaal, en breng ik de implicaties van de

⁸ Uit een telefonisch interview met een medewerker van stichting LOS op 28 februari 2011.

⁹ Uit gesprek met de directeur van het IOC op 12 April 2011.

verschillende *power regimes* voor deze groep in kaart. In hoofdstuk vier wordt er dieper op deze groep ingegaan.

2.2.3 Gezinsvorming- & gezinsherenigingsmigranten

Een derde te herkennen groep is gezinsvorming- & gezinsherenigingmigranten. Gezinsvormingmigratie wordt ook vaak partnermigratie genoemd en kan in veel verschillende vormen plaatsvinden. Annie Chi, bestuurslid van het Inspraak Orgaan Chinezen (IOC) en belast met hulpverlening aan deze groep, ziet vaak dat Nederlandse of Chinese zakenmannen in China hun Chinese partner ontmoeten. Dit kan toeval zijn, maar is vaak ook gearrangeerd door familie. Daarnaast stimuleert internet de groeiende vraag naar huwelijkspartners uit China. Er ontstaan agentschappen die bemiddelen tussen aanstaande bruid en bruidegom. Chi stelt dat de Chinese bruiden zelf graag naar Nederland willen komen en legt uit hoe dat komt¹⁰:

“China is groot, er zijn rijke mensen, maar ook heel veel arme mensen. Ze moeten iedere keer naar de stad om geld te verdienen, diegenen die niet weg kunnen, blijven bij elkaar. Er is weinig informatie over het Westenland [het westen]. De informatie via TV of andere mensen is meestal dat van [een] rijk land, dat is de imago van [het] Westenland. En goede sociale voorzieningen, die zijn voor de kinderen ook heel goed, er wordt goed voor kinderen gezorgd. Dit [Nederland] is de land om het leven te vernieuwen. Het is een risico, maar ze willen [het] gewoon proberen.”

Annie Chi

Chi geeft aan dat ze huwelijken ziet ontstaan in alle lagen van de samenleving, zowel in kringen van hoger opgeleide mensen als in de arbeidersklasse. Het merendeel is volgens Chi echter lager geschoold. Ze stelt dat in mono-etnische huwelijken, een (vaak oudere) Chinese man op zoek is naar een (vaak jongere) vrouw. De oudere generatie Chinezen in Nederland heeft zijn wortels in Hong Kong, waar Kantonees de voertaal is. De bruiden komen vaak van het vasteland, waar Manderijn de voertaal is. Hierdoor ontstaan communicatieverschillen die, volgens Carmen, een hoger opgeleide Chinese vrouw die op vrijwillige basis met deze partner migranten werkt, resulteren in diverse sociale problemen. Carmen somt de problemen op die ze veelal tegenkomt: sociaal isolement, lage arbeidsparticipatie, beiden voornamelijk ontstaan door taalproblemen en culturele verschillen¹¹. Ook Chi, benoemt het probleem van slechte communicatie: *“Liefde moet groeien, maar liefde groeit door goede communicatie. Als er geen goede*

¹⁰ Uit een interview met Annie Chi in Rotterdam op 13 april 2011.

¹¹ Uit een interview met Carmen in Utrecht op 18 februari 2011.

communicatie is kan de liefde niet groeien (...). Alles gaat over communiceren, dat is het allerbelangrijkste". Chi stelt dat communicatie een belangrijke rol speelt in het groeien van de liefde. Veel vrouwen lijken echter niet voor liefde te trouwen. Mevrouw Lin, een Chinese vrouw die al langer in Nederland woont en een kruideniers- en massageshop runt, zegt het volgende over de motieven van deze vrouwen¹²:

"En die vrouwen zoeken vaak oudere Nederlandse mannen, ja, en dan proberen een papiertje [verblijfsvergunning] te krijgen. Sommige mensen lukt wel, sommige niet. (...) Ze houden niet van die man. Vijf jaar later gaan ze scheiden. Ik zie veel van die vrouwen vijf jaar vol maken, en precies na die vijf jaar gaan ze uit elkaar. Wat krijg je dan? Je verpest jouw hele leven! En je verlaat je kinderen in China. Je laat je eigenwaarde in China. En wat is jouw toekomst? Je kent de taal niet, je kent de cultuur niet. Voor een klein beetje geld."

Mevrouw Lin

Mevrouw Lin ziet veel vrouwen die een huwelijk aangaan alleen voor een verblijfsvergunning en voor geld. Het is moeilijk te zeggen hoe groot de groep vrouwen is die het huwelijk als strategie zien en daardoor in de problemen komen, maar afgaande op verhalen van Chinese migranten komt het redelijk vaak voor.

Gezinsherenigingmigranten, die vaak jaren aan voorbereiding hebben gedaan, zijn migranten die hun familie achterna reizen. Binnen de huidige migratietheorieën wordt deze groep geduid als *chain-migrants*.

2.2.4 Asielzoekers en adoptiekinderen

Een andere subgroep Chinezen in de Nederlandse samenleving is de politieke of economische vluchteling. Deze migranten maken via de Conventie van Genève¹³ aanspraak op de status van vluchtelingen. Een status die het mogelijk maakt voor mensen die vervolgd worden op grond van religie, etnische afkomst, politieke overtuiging, nationaliteit of het behoren tot een bepaalde sociale groep, om asiel aan te vragen.

In 2009 zijn ook 273 kinderen uit China geadopteerd en dit vormt een andere subgroep van Chinese migranten. Dit cijfer lijkt over de jaren heen redelijk stabiel. Opvallend was dat aan het begin van dit decennium een significant aandeel van deze adoptiekinderen meisjes waren. De cijfers uit 2009 laten dit verschil minder zien. Waarschijnlijk heeft dit te maken met de versoepelde houding van de Chinese politiek ten opzichte van het éénkind-beleid (Wolf 2011).

¹² In een interview met mevrouw Ling in Amsterdam op 10 oktober 2010.

¹³ Verzamelnaam voor vier verdragen, getekend in 1949, die de internationale regels bepalen ten tijden van een gewapend conflict.

Tot nu toe is getracht om de verschillende groepen nieuwe Chinese migranten in kaart te brengen door middel van het beschrijven van een aantal subcategorieën. Deze categorieën zijn echter niet behulpzaam in het duiden van hun positie, het in kaart brengen van hun zwaktes/sterktes en om hun onderlinge samenhang aan te tonen. Het wordt niet duidelijk hoe, in de context van mondialisering en interconnectie, Chinezen de keuze maken hierheen te komen en hoe ze zich vervolgens bewegen in onze samenleving. Om dit te duiden wordt in de tweede helft van dit hoofdstuk een analytisch kader geconstrueerd waarbinnen deze vragen beter kunnen worden beantwoord.

2.3 *Being Chinese*

Veel wetenschappers zijn in hun benadering van Chinese cultuur gevormd door het oriëntalistische idee over één statische Aziatische cultuur. Edward Said (1978) stelt dat de Chinese cultuur veel meer is dan een construct van westerse wetenschappers maar stelt vervolgens wel dat de ‘objecten’ van oriëntalisme als *silant participants* bewegen in de hegemonische westerse wereld. Dit oriëntalistische perspectief beïnvloedt ook vaak de manier waarop Nederlandse mensen naar Chinese migranten kijken. Dit helpt alleen niet om de groep beter te begrijpen volgens Aihwa Ong. Ze redeneert dat Chinese cultuur vaak te essentialistisch wordt benaderd en dat *being Chinese* wordt neergezet als ‘tijdloos’ en ‘onveranderlijk’ (Ong 1999). In plaats van zich aan te sluiten bij de oriëntalistische benadering, laat Ong zien dat ieder mens, als historisch geconstrueerd ‘subject’, is gevormd door elementen van macht en kennis. Zo redeneert ze dat ‘de Chinees’ onderworpen is aan verschillende *power regimes*, een begrip dat ze leent van Foucault. Door migranten in het licht van verschillende *power regimes* te bekijken, en te analyseren welke implicaties de verschillende *regimes* hebben voor hun migratietraject, ontstaat een goed beeld over de groep nieuwe Chinese migranten. Het oriëntalistische idee van *being chinese* lijkt te essentialistisch en doet geen recht aan de *agency*, oftewel zelfbeschikking die Chinese migranten hebben. In de volgende paragrafen wordt in navolging van het werk van Ong een nieuwe manier van kijken naar migranten geïntroduceerd.

2.4 De Chinees gevormd door macht en kennis

Foucault laat zien dat macht niet alleen te maken heeft met een hiërarchische structuur. Mechanismen van macht hebben een effect op ons alledaagse leven en onze alledaagse handelingen en zijn terug te vinden in alle lagen van de samenleving. Menselijk handelen komt voort uit de aannames die vastliggen in hun *power/knowledge schemes*: “*The individual (...) is I believe one of powers prime effects*” (Foucault 1980: 98). In deze *power/knowledge schemes* zijn bepaalde aannames ontstaan over wetenschap, cultuur en het sociale leven. Foucault stelt dat machtstructuren en -patronen pas zichtbaar worden in relatie tot de ander. Hierdoor is macht niet gebonden aan bepaalde instituties: “*power is employed at all levels and through many dimensions*” (Foucault 1980: 94).

Foucault benoemt deze verschillende vormen van macht in de samenleving als *power regimes*, een begrip dat Ong leent en toepast/uitwerkt met betrekking tot Chinese cultuur. Motieven en verwachtingen (van Chinese arbeidsmigranten), maar ook de beleving van de realiteit (van Chinezen in het migratieproces) zijn een construct, onderhevig aan verschillende machts- en kennisstructuren, gevormd door verschillende *power regimes*. Ong (1999) onderscheidt drie *regimes* die betrekking hebben op Chinese cultuur: het *regime* van Chinese verwantschap en familie, het *regime* van de natie-staat en het *regime* van de mondiale marktplaats.

Er is in onze laatmoderne tijd echter nog een vierde *regime* te onderscheiden. Het *regime* van de verbeelding: “*Images flicker quickly from screen to screen, providing people with resources with which they fashion new ways of being in the world; and ideologies circulate rapidly through ever-expanding circuits*” (Inda en Rosaldo 2008: 6). ‘Beelden’ dragen een bepaalde ideologie en bewegen over de wereld, ze spreken tot de verbeelding van mensen. “*The imagination is now central to all forms of agency, is itself a social fact, and is the key component of the new global order*” (Appadurai in Inda en Rosaldo 2008: 50). Verbeelding is, zoals Appadurai stelt, centraal aan iedere vorm van *agency* en kan hierdoor worden gezien als een nieuw vierde *regime*, onmisbaar in het begrijpen van onze nieuwe mondiale wereldorde.

Deze vier *regimes* hebben allemaal een invloed op het migratietraject van nieuwe Chinese migranten. Ze vormen een (dwingende) structuur waarbinnen de migrant wordt beperkt of juist gestimuleerd in het (kunnen) inzetten van zijn *agency*. In de volgende subparagrafen zullen de vier *regimes* afzonderlijk worden

toegelicht. Deze *regimes* zijn echter zodanig met elkaar verweven, dat ze niet los van elkaar kunnen worden begrepen.

Een belangrijke opmerking voorafgaand aan de volgende paragrafen is daarom dat geschreven wordt over één *regime* van (bijvoorbeeld) Chinese verwantschap, terwijl we eigenlijk niet kunnen spreken van één generalistisch en star familieregime. De *regimes* zijn alleen een analytisch hulpmiddel om fluïde processen in kaart te brengen en toe te passen. Beter zou het zijn om van plurale familieregimes te spreken, maar hier is niet voor gekozen, vanwege de leesbaarheid van deze scriptie.

2.4.1 *Regime van de Chinese verwantschap en familie*

Vanuit de traditionele Chinese samenleving waarin het confucianisme centraal stond, vormde het eeuwenoude concept van *xiao*, vertaald als piëteit, de basis van de samenleving. Piëteit kan worden begrepen als: ‘vroomheid’, ‘eerbied’¹⁴. Deze piëteit bepaalt in de Chinese samenleving de omgang tussen vader-zoon, broer-broertje en vrouw-man, met een duidelijke verlenging naar eerbied voor het nationaal gezag. Een zoon heeft eerbied voor zijn vader, die op zijn beurt eerbied heeft voor zijn voorouders (in leven of niet), nationaal gezag en uiteindelijk de *Son of Heaven*, zoals de keizer omschreven werd (Yang, 1988). De politieke dimensie hiervan wordt verderop uitvoeriger uiteengezet, maar voor nu wordt duidelijk dat het *regime* van de familie een sociale norm met zich meebrengt die implicaties heeft voor de (aspirant) migrant.

Eerbied en een sterk gevoel van familiehiërarchie zit sterk ingebed in de Chinese cultuur en van hieruit hebben waarden en normen in het leven van alledag vorm gekregen. Het volgende citaat van Fei, een studente aan de Haagse Hogeschool, illustreert de, in dit geval uitgesproken, behoefte aan respect:

“My mom is really funny; I asked her what she wanted for a gift. She said, she doesn’t need anything; “you just spend the money [we give you] yourself”. After two days, she asked me: “you have been here [the Netherlands] for that many years, you never give me anything.” Then I said: “I asked you last time, you didn’t want anything.” She said: “well, I said I didn’t want, [but] then you don’t buy me something? At least you have to show your filial piety a little bit.”

Fei

¹⁴ Zoals omschreven in de Dikke van Dalen op: <http://www.vandale.nl/vandale/zoekService.do?selectedDictionary=nn&selectedDictionaryName=Nederlands&searchQuery=pi%C3%ABteit> (Geraadpleegd op 8 januari 2011).

Vanuit het diepgeworteld concept van *iao* komt *guanxi* voort, het belang van interpersoonlijke relaties. Er bestaan diverse wetenschappelijke definities en opvattingen over *guanxi*. Jacobs (1979) omschrijft *guanxi* als *particularistic ties*, Pye (1982) als vriendschap, Hwang (1987) als *reciprocal exchange* en Butterfield (1983) als sociaal kapitaal. In deze thesis zal de definitie van Yang (1988) worden aangehouden, omdat dit de meest omvattende is. Yang omschrijft *guanxi* als: “*relationships of social connections built on pre-existing relationships of classmates, people from the same native-place, relatives, superior and subordinate in the same workplace, and so forth*” (Yang 1989:41). *Guanxi* wordt omschreven als een proces; de kunst van ‘bouwen aan je sociaal netwerk’. Yang omschrijft dit proces als “*the skillful mobilization of moral and cultural imperatives such as obligation and reciprocity in pursuit of both diffuse social ends and calculated instrumental ends*” (Yang 1988:35).

Guanxi wordt dus instrumenteel ingezet voor verschillende doeleinden, maar wordt, zo stelt Smart (1993), altijd beoefend tussen mensen met een langdurige relatie. Het concept *guanxi* kan verder worden uitgebreid en begrepen met het idee van *mianxi*, wat ‘gezicht’ betekent. Het bouwen aan je *guanxi* kan als doel hebben symbolisch kapitaal te vergaren. Dit is mogelijk door middel van het vergroten van je aanzien (*increase his or her face*) en hierdoor een morele en symbolische superioriteit te verkrijgen. Hierdoor kan iemand moreel en symbolisch superieur worden tegenover de begunstigde, die later ondergeschikt gemaakt kan worden aan zijn of haar wil (Yang 1988).

‘Gezicht hebben’ betekent gebruik kunnen maken van connecties om iets te bereiken, ook in het vormgeven van je migratietraject. Het betekent echter ook ondergeschikt te zijn aan de morele superioriteit van de persoon of gemeenschap waar je ‘iets aan verschuldigd bent’. Juist deze dynamiek tussen helper en begunstigde en de eerder uitgelegde hiërarchie tussen zoon en vader maken het *regime* van de verwantschap en familie zo behulpzaam in het analyseren van het migratieverhaal van nieuwe Chinese migranten. In het volgende citaat van Shan, een illegale vrouw die in detentie zit, wordt duidelijk welke betekenis het ‘hebben van een gezicht’ heeft voor Chinezen:

Nee, ik heb geen contact met het thuisfront. Ik schaam me om hun te vertellen dat ik in detentie zit. Ik heb nu ook geen geld kunnen sparen. Ik hoor mijn moeder te ondersteunen.

Shan

Vanwege de schaamte die Shan voelt ten opzichte van haar moeder omdat ze niet goed voet aan de grond heeft gekregen in Nederland, heeft ze geen enkel contact meer met haar familie. De verwachting dat ze zou slagen – en haar familie financieel zou ondersteunen – was zo groot, dat ze nu het niet is gelukt, alle contact heeft verbroken (sic). Eén van de implicaties van het *familierégime* op haar migratietraject is dat ze niet terug kan naar haar familie, en zelfs geen contact meer heeft met haar familie (als financiële en sociale hulpbron).

2.4.2 *Regime van de natie-staat*

“State regimes are constantly adjusting to the influx of different kinds of immigrants and to ways of engaging global capitalism that will benefit the country while minimizing the costs. For instance, nation-states constantly refine immigration laws to attract capital-bearing subjects while limiting the entry of unskilled laborers.”

Ong (1999: 174)

Ong duidt in bovenstaand citaat het economische belang van de natie-staat en de macht die ze hebben door middel van het vormen van immigratiewetten. Ong veronderstelt in dit citaat een grote invloed van de natie-staat op migranten en hun migratietraject. In deze paragraaf worden deze processen uiteengezet en toepasbaar gemaakt op Chinese migranten.

Het *regime* van de natie-staat is te herkennen in meerdere vormen, die veelal overlopen in elkaar. Soms is het voornamelijk de staat die een dwingende structuur neerzet, vaak door middel van beleid zoals immigratiewetten. Soms is het een samenspel tussen de natie en de staat die de implicaties voor migranten maakt.

Om het *regime* van de natie-staat beter bruikbaar te maken voor het analyseren van migratieverhalen van Chinese arbeidsmigrantinnen, is het behulpzaam nogmaals een begrip van Foucault te gebruiken, namelijk *governmentality*. Foucault duidt met *governmentality* op het inzetten van moderne vormen van (niet repressieve) disciplinerende macht, door de overheid en andere instituties. Een techniek om een groep mensen bij elkaar te brengen om een bepaald doel te bereiken (Foucault 1980). Het begrip van Foucault wordt door Brown nog eens uitgelegd:

“Governmentality has multiple points of operation and application, from individuals to mass populations, and from particular parts of the body and psyche, to appetites and ethics, work and citizenship practices (...) it both employs and infiltrate a number of discourses ordinarily conceived as unrelated to political power, governance or the state. This includes scientific discourses, religious discourses and popular discourses.”

Brown (2008: 81)

Governmentality bevindt zich dus in meerdere dimensies en op verschillende niveaus van de samenleving. Het manifesteert zich in individuen maar speelt ook een grote rol in de vorming van het publieke discours.

Ong gebruikt dit begrip van Foucault om in kaart te brengen door welke overheidsinvloeden de Chinese migrant is gevormd, en nog steeds wordt gevormd, en waardoor bepaalde gedragspatronen zijn ontstaan. Het begrip *governmentality* slaat niet op staats-politiek alleen, maar heeft betrekking op hoe verschillende controlerende technieken invloed proberen uit te oefenen, wat bijdraagt aan de manier waarop Chinezen zichzelf regeren/hun gedrag vormgeven.

Zowel de beleidsstructuren die vanuit het *regime* van de natie komen, als de *governmentality* die ‘ontstaat’ in de natie-staat, hebben implicaties voor het migratietraject van migranten en vormen het *regime* van de natie-staat. Dit *regime* is te herkennen in zowel het gastland als in het land van bestemming, en kent een samenspel.

In de toepassing voor Chinese migranten laat Ong bijvoorbeeld zien dat bij Chinezen van oudsher een bijzonder zwakke relatie bestaat tussen familie-interesse en politieke loyaliteit (Ong 1999). Er bestaat een vrijwel vanzelfsprekende loyaliteit naar China als een vaderland, maar daar komt verder weinig tot geen politiek bewustzijn uit voort. Het is daarom niet waarschijnlijk dat Chinese migranten in het gastland politiek actief worden. In gesprekken met Chinezen tijdens mijn veldwerk werd dit steeds weer bevestigd. Ik ben één Chinees tegengekomen die politiek actief was in de tijd dat ik contact had met Chinezen, verder sprak geen enkele andere respondent over politiek. Chinezen in Nederland zullen niet snel groepsrechten claimen of een politiek standpunt innemen, terwijl de democratische rechtstaat in Nederland juist uitgaat van participatie van het volk. Het samenspel tussen het *regime* van de natie-staat in China en dat in Nederland resulteert erin dat Chinese migranten in Nederland politiek gezien niet meedraaien zoals autochtone Nederlanders.

Het *regime* van de natie-staat heeft zoals eerder beschreven niet alleen invloed op de manier waarop Chinezen politiek bewust zijn, maar beslaat ook de *govenmentality*, en dus ook op de manier waarop Chinese migranten naar andere (controlerende) instanties zoals de politie kijken. Knotter et al. laten zien dat Chinese arbeidsmigrant niet of niet snel gebruik maken van het Nederlandse strafrechtstelsel in het geval van een inbraak of een overval. Ze zijn niet goed

bekend met het systeem, en daarnaast gewend om misstanden binnen de gemeenschap zelf op te lossen (Knotter et al., 2009).

Het *regime* van de natie-staat vormt een sterk *regime* dat grote implicaties heeft voor het migratietraject van migranten. In deze scriptie wordt dit *regime* gebruikt om het migratietraject van Chinese migranten die naar Nederland komen te duiden. Het *regime* van de natie-staat is met name behulpzaam in het duiden van grote (politieke) processen, maar kan ook op microniveau helpen tot een verklaring te komen van specifieke keuzen en de alledaagse realiteit van Chinese migranten.

2.4.3 *Regime van de marktplaats*

David Harvey (1989) stelt dat onze laatmoderne samenleving in een stroomversnelling is geraakt. Technologische vooruitgang en steeds intensievere inter-connectie hebben de grenzen van tijd en ruimte steeds verruimd. Harvey stelt dat er een ‘*shrinking*’ of *space* en een ‘*shortening*’ in *time* plaatsvindt; twee gebeurtenissen die hij samenbrengt in de term *time-space compression* (Harvey, 1989). *Time-space compression* resulteert in een versnelling in economische en sociale interactie. De kritiek op Harvey’s visie is dat mondialisering hiermee wordt weggezet als één groot (onvermijdbaar) proces. Tsing nuanceert deze visie en waarschuwt voor het beschouwen van mondialisering als één hegemonisch proces. Ze stelt dat: “*globalisms need to be interrogated as an interconnected, but not homogeneous set of project*” (Tsing in Inda en Rosaldo: 98).

Deze nuance in acht nemende kunnen we stellen dat in onze laatmoderne tijd, Chinezen steeds meer deel nemen aan de mondiale economie. Het *regime* van de mondiale marktplaats stimuleert steeds meer Chinezen om over landsgrenzen heen te kijken en gebruik te maken van voordelen die verschillende lokale regeringen bieden om zaken te doen binnen hun territorium (Ong 1999). Deze *global market* was niet alleen voor veel Chinezen een reden om te migreren, ze werden ook gevormd door het mondiale marktdenken.

Samengevat kun je stellen dat Chinezen bestuurd of beïnvloed worden door de regels en wetten die gelden op de mondiale marktplaats. Zoals Fei, één van mijn informanten, vertelde:

“I don’t want to go to China, when I have a job here. You spent one hour and earn 5 euro. Here you can buy a lot of things for 5 euro, milk, bread etc. In china is also one hour 3,5 rand (35 cent per hour). (...)Here I can get 300 euro in my part time job. You spent less time and get more than in China. Making money is easy.”

Fei

Wat Fei hier zegt is een direct gevolg van het *regime* van de mondiale markt. In Nederland verdient ze meer geld, en kan ze meer voor dit geld kopen dan in China. Marktwerking brengt sterke rationele argumenten naar voren die de keus om in Nederland te willen blijven vertegenwoordigen. Foucault benoemt deze rationele mens als de *homo economicus*: “By encoding the social domain as a form of the economic domain, cost-benefit calculations and market criteria can be applied to decision-making processes within the family, married life, professional life, etc” (in Lemke 2011: 200). Er is veel kritiek geweest op het geïsoleerd economische argument als verklaring voor migratie, echter in combinatie met andere *regimes* is het een waardevolle aanvulling.

Niet de migrant zelf maakt een rationele overweging met economische argumenten aan de basis, ook overheden zien de migrant als ‘economisch wezen’. Overheden “*place a particular ‘anthropology’ of man as an economic subject at the basis of politics*” (Read 2009: 27). Er wordt gekozen welke mens de meeste waarde heeft en deze wordt aangetrokken; een implicatie van het *regime* van de marktplaats. Hierdoor wordt de waarde van een mens gemeten in potentieel kapitaal. Waar de nadruk van de liberale markt vooral lag op uitwisseling van dit economische kapitaal, is met de overgang naar een neoliberale markt de nadruk komen te liggen op competitie en maximale winst (Read 2009).

Het mondiale *regime* van de marktplaats heeft dus implicaties op twee niveaus. Op micro niveau draagt het bij aan de keuzen die aspirant migranten maken tussen economische voor- en nadelen. Op macro niveau hebben de implicaties van de mondiale marktplaats te maken met het maximaliseren van winsten en voordelen, die resulteren in een vorm van biopolitiek. Het *regime* van de marktplaats verheldert voornamelijk de economische *push* en *pull* implicaties op het migratietraject van migranten. In de hoofdstukken drie en vier zullen deze implicaties verder worden uitgewerkt.

2.4.4 *Regime van de verbeelding*

“Imagination is more important than knowledge. For knowledge is limited to all we now know and understand, while imagination embraces the entire world, and all there ever will be to know and understand.”

Albert Einstein

Ook al lijkt het niet zijn vakgebied, toch heeft ook Einstein gezien welke mogelijkheden verbeelding met zich meebrengt. Waar kennis gebonden is aan wat

we begrijpen, omvat de verbeelding de hele wereld en meer – en is hierdoor niet meer begrensd tot de plek waar we (fysiek) toegang tot hebben.

Niet alleen de manier waarop migranten (historisch en cultureel) gevormd worden, maar ook waarop ze, in onze laatmoderne tijd, beïnvloed worden door beelden van ‘het goede leven’, heeft effect op de manier hoe ze hun migratietraject vormgeven. Nieuwe media voeden wat Appadurai benoemd als *the imagination*:

“The story of mass migrations (voluntary and forced) is hardly a new feature of human history. But when it is juxtaposed with the rapid flow of mass-mediated images, scripts, and sensations, we have a new order of instability in the production of modern subjectivities.”

Appadurai (1996: 4)

Deze verbeelding staat centraal in een nieuwe vorm van *social practices* die ingezet worden als overlevingsstrategie, of om een droom na te jagen.

“More people than ever before seem to imagine routinely the possibility that they or their children will live and work in places other than where they were born: this is the wellspring of the increased rates of migration at every level of social, national, and global life.”

Appadurai (1996: 6)

Imagination as a social practice is het concept waarin Appadurai de verbeelding van ‘het goede leven’ in verband brengt met menselijk handelen. De invloed van de verbeelding zoals Appadurai het beschrijft wordt door Bauman verhelderd in het onderscheid dat hij maakt tussen groepen in de mondiale samenleving, namelijk zijn tweedeling tussen de *vagabonds* (*bound to stay*) en de *tourists* (*free to move*). Hij stelt hierbij dat de vagebond de grootste bewonderaar is van de toerist: ‘het goede leven’ is het leven wat de *vagabond* heeft gezien van de *tourist* op de televisie (Bauman 1998: 94). Deze tweedeling is tijdens mijn veldwerk naar voren gekomen. De interviews die ik afnam in detentiecentra illustreerde pijnlijk scherp de immobiliteit van een grote groep Chinese migranten. Een groep die er alles voor over heeft om de Nederlandse nationaliteit en alle vrijheden en rechten die daarbij horen te bemachtigen.

Hoewel de terminologie van Bauman snel aanzet tot dichotomisch denken, is zijn punt over de kracht van de media en de verbeelding van *vagabonds* over ‘het goede leven’ bruikbaar in het begrijpen van Chinese arbeidsmigratie. In deze scriptie wordt steeds helderder welke invloed Hollywood, internationale media, internet en *social media*, rondreizende toeristen, maar ook ‘rondreizende verhalen’ hebben op het vermogen tot handelen van veel migranten. Het *regime* van de verbeelding, en

de implicaties die dit *regime* heeft op de levens van Chinese migranten, heeft daardoor ook een duidelijke meerwaarde in het analyseren van (nieuwe) migranten en voeg ik daarom toe als vierde *regime*.

Verbeelding is niet louter alleen een fantasie of een hunkering naar een onwerkelijkheid, maar blijkt voor steeds meer mensen een reële optie, een drijfveer voor het daadwerkelijk handelen. Verbeelding staat centraal in het vinden en gebruikmaken van voldoende *agency*. Hierdoor is de verbeelding een nieuwe macht geworden in de vorming van *social lives*. Baudrillard (1988) ontkracht het idee dat we door deze verbeelding onze grip op de realiteit van het leven verliezen, maar redeneert dat we steeds meer de voorkeur krijgen voor een gestileerde realiteit, een hyperrealiteit. Het sociale leven is steeds meer verbonden aan ideeën, mogelijkheden en beelden, die allemaal uitgedragen worden door sociale contacten en moderne media. Moderne media lijken de grenzen van ‘mogelijkheden’ aan te geven, in plaats van de mogelijkheden die het dagelijks leven aanbiedt.

Het *regime* van de verbeelding beoefend een significante invloed op de *knowledge schemes* van mensen, om op deze manier een invloed te hebben op het alledaagse leven en de handelingen van migranten.

Verbeelding kent veel verschillende voedingsbronnen. Besproken zijn massa media als televisie, radio en internet die beelden verspreiden, vaak verbonden aan een visueel beeld van ‘het goede leven’. Er zijn echter ook andere manieren om de verbeelding te voeden. In het geval van Chinese migranten, met name op het platteland in China, maar ook in de gemeenschap in Nederland, zijn geruchten en verhalen een enorme bron die de verbeelding van veel mensen voedt. Zo meldden zich in 2008 ineens honderden illegale Chinese migranten voor een vermeend generaal pardon. Een pardon wat Willem Alexander zou afkondigen als blijk van goede wil nadat hij zijn moeder op zou volgen op de troon¹⁵.

Tsing beschrijft eenzelfde soort fenomeen als *traveling packages*. Ze beschrijft dat deze *packages* “*feature images, songs, morals, organizational plans and stories*” (Tsing 2005: 227). Tsing werkt deze *traveling packages* vooral uit als inspiratiebron en raamwerk voor natuurliefhebbers om politieke actoren te worden.

¹⁵ ‘Vergeefse Chinese hoop op pardon’, Op: <http://www.trouw.nl/tr/nl/4324/nieuws/article/detail/1237327/2008/04/09/Vergeefse-Chinese-hoop-op-pardon.dhtml> (bekeken op 13 juli 2011).

In het geval van Chinese migranten is de uitwerking van deze *packages* echter minder politiek, maar inspireert het, ook in het geval van de Chinezen, tot navolging. Het voedt de verbeelding en vertelt de verhalen van mensen die hen voor zijn gegaan en ‘het goede leven’ hebben bereikt.

Deze vier beschreven *regimes* helpen om migrantengemeenschappen in kaart te brengen. In figuur 1 zijn ze nog eens schematisch weergegeven en toegepast op Chinese migranten. De *regimes* vormen (dwingende) structuren die migranten doen bewegen over heel de wereld. Ze bevatten de grote structuren zoals wet- en regelgeving van een staat en de structuren die bestaan in een mondiale markt met al haar regels. Maar ook minder zichtbare structuren zoals het *regime* van de familie en de impliciete normen die gelden binnen familie- en verwantschapssystemen. Ze omvatten tevens de beelden en ideeën die in onze moderne tijd, al dan niet beïnvloed door media en soms vanuit het onderbewustzijn, gedrag beïnvloeden.

<i>Regime</i>	<i>Toegepast op Chinese migranten</i>
Chinese verwantschap en familie	Sterke familie hiërarchie (<i>piëteit</i>), belang van inter-persoonlijke relaties (<i>guanxi</i>) en belang van het hebben van gezicht/aanzien (<i>mianxi</i>).
Natie-staat	Autoritaire staat zonder democratische participatie, sterk controlerende <i>governmentality</i> , en ontwerpt een dwingende beleidscontext.
(Mondiale) marktplaats	Vergroot de mogelijkheden, hanteert regels van vraag, aanbod en maximale winst en hanteert uitsluitend economische argumenten.
Verbeelding	Beelden, verhalen en ideeën bewegen over de hele wereld, de verbeelding geeft de mogelijkheden van het leven aan en leiden tot het daadwerkelijk handelen.

Figuur 1 – beschrijving power regimes en hun invloed op Chinese migranten

In dit hoofdstuk is getracht op categoriale wijze een beeld te schetsen van de nieuwste *flow* Chinese migranten in Nederland. Er is laten zien dat deze categorieën geen recht doen aan de diversiteit van Chinese migranten en geen helderheid bieden op hun migratietraject. Daarnaast is beredeneerd dat we Chinese migranten vaak op een oriëntalistische manier bekijken, waardoor we een vertekend beeld krijgen van de werkelijkheid. In de hoofdstukken drie en vier worden twee subgroepen in de Chinese gemeenschap nader bekeken door middel van de vier omschreven *power regimes* aan de hand van *life stories*. Het zal aan het licht brengen welke invloed de *power regimes* hebben op de keuzen die ze hebben gemaakt en of deze factoren hun positie versterken of juist kwetsbaarheden

creëren. Daarnaast zal het illustreren dat *power regimes* een sterk analytisch instrument zijn om migranten in kaart te brengen en beter te begrijpen.

Enkele informanten uitgelicht

Hoofdstuk drie is gestoeld op onder meer de verhalen van acht studenten die in Nederland een opleiding volgen. Alvorens gestart wordt met het analyseren van deze groep Chinese migranten, worden zes van deze studenten voorgesteld. Bij iedere student is hun geboorteprovincie in een kaartje zwart gearceerd.

Fei

- 28 jaar oud, drie jaar geleden naar Nederland gekomen;
- Bachelor ‘*communication management*’ aan de Hogeschool van Amsterdam.

Fei (v) is opgegroeid in Shanghai. Ze is enigst kind en beschrijft haar gezin als ‘economisch modaal’. Haar vader was een politieman, maar is nu met pensioen, net als haar moeder. Ze hebben nu samen een familiebedrijf. Fei heeft in Shanghai op school gezeten, en na haar opleiding een aantal jaar gewerkt als redacteur bij een tijdschrift. Ze vond haar baan echter saai en wilde niet, zoals haar moeder graag wilde, trouwen en zich settelen. Ze kwam via een vriendin in contact met het studeren in een ander land, en via een *abroad education exhibition* kwam ze in contact met de Haagse Hogeschool. Met behulp van een agentschap heeft ze haar migratie geregeld. In Nederland betaalt ze zelf voor al haar onkosten, daarom heeft ze diverse baantjes. Ze wil graag in Nederland blijven en hier een goede baan vinden.

Aria

- 19 jaar oud, op haar 18e naar Nederland gekomen;
- Bachelor ‘*economie*’ aan de Hogeschool van Amsterdam.

Aria (v) is opgegroeid in een grote stad in de provincie Sichuan. Ze is enigst kind en beschrijft haar jeugd als ‘erg goed’, ook al zijn haar ouders gescheiden toen ze negen jaar oud was. De economische positie van haar ouders is sterk, ze werken beiden bij de overheid en daarnaast heeft haar vader nog een bedrijf. Vanwege de positie van haar ouders kon ze naar de beste scholen in haar stad. Ze wilde graag in het buitenland studeren en kon op haar zestiende mee met een georganiseerde reis naar Europa. Omdat ze het daar fijn vond is ze gaan zoeken naar een vervolgopleiding in Europa. Met behulp van een agentschap is ze in Nederland gaan studeren. Haar ouders betalen al haar onkosten. Ze herinnert zich nog ‘*the tulips and the cheese factory*’ van die reis naar Nederland. Ze wil na haar studie economie nog een studie doen in ‘*fashion*’, en daarna terug naar China omdat haar ouders en vrienden daar wonen en ze daar naar eigen zeggen meer mogelijkheden heeft.

Wang

- 23 jaar oud, anderhalf jaar in Nederland;
- Bachelor ‘*Asian trade management*’ aan de Hogeschool van Amsterdam.

Wang (v) vertelt te zijn opgegroeid in een klein dorpje in de provincie Zhejiang. Ze is niet opgegroeid met haar ouders, want die waren vaak weg naar de grote steden om geld te verdienen. Wang verbleef vanaf haar zevende bij haar tante en later bij een lerares van haar school. Toen ze vijftien was is haar moeder naar Nederland gekomen omdat ze via internet een man had ontmoet. Ze wilde dat Wang ook naar Nederland kwam, en nadat ze haar opleiding afgemaakt had, heeft ze vijf keer het integratie examen

gemaakt. Ze was helaas niet geslaagd. Haar moeder heeft toen geregeld dat ze een studie kon volgen in Nederland, en dit heeft ze gedaan. Haar eerste studie heeft ze niet afgemaakt, en nu doet ze de opleiding *Asian trade management*, wat ze erg moeilijk vindt. Na haar opleiding wil Wang terug naar China en daar veel geld gaan verdienen.

Catherine

- 23 jaar, zes maanden in Nederland;
- Master 'architectuur' aan de Technische Universiteit Delft.

Catherine (v) is opgegroeid als enig kind in een grote stad in de provincie Tianjian. Al op jonge leeftijd tekende ze veel, en haar oma raadde haar aan om architectuur te gaan studeren. Later vond ze dit zelf ook een goed plan. Na haar major architectuur in China merkte ze dat ze in het Chinese onderwijs niet veel meer kon leren en daarom heeft ze gekozen om naar Nederland te komen. Ze vindt Nederland interessant omdat het onder de zeespiegel ligt. Ze heeft zich in meerdere landen ingeschreven maar kwam alleen in Nederland door de testen. Nederland is volgens Catherine betaalbaar en de taaleisen voor je Engels zijn relatief laag aan de TU Delft. In de komende vijf jaar wil Catherine haar master afronden en een stage lopen. Ze zou graag haar eigen fruittuin willen hebben, en vindt Nederland een goede plek om dit te doen.

Hyi

- 21 jaar, drie jaar in Nederland;
- Bachelor 'international business' op de Hanze Hogeschool Groningen.

Hyi (v) is opgegroeid als enig kind in een grote stad in de provincie Zhejiang. Haar moeder was een verpleegster en later een ingenieur. Haar vader was een zakenman die voor zijn werk veel in Japan was. Ze omschrijft haar jeugd als 'druk' want ze had veel hobby's en ambities. Ze heeft een jaar 'design' gestudeerd in Beijing en later 'language' in Shanghai. Na haar studie wilde ze graag doorstuderen en een agentschap raadde Nederland aan. "I thought: the Netherlands is a developed country, in my image it should look like New York", aldus Hyi. Nederland is niet helemaal wat ze ervan had verwacht; eigenlijk lijkt het erg op China. Haar ouders hebben alles financieel voor haar geregeld. Na haar huidige opleiding overweegt ze een master in Noorwegen, omdat ze daar wat vrienden heeft en het onderwijs gratis is. Ze weet nog niet wanneer ze terug wil naar China, in ieder geval niet binnen vijf jaar. Ze wil international ervaring op doen.

Bo

- 24 jaar, acht jaar geleden is hij naar Nederland gekomen.
- Bachelor International Business op de Hogeschool van Utrecht.

Bo (m) is opgegroeid in de provincie Shaanxi, in een kleine stad waarvan ze zelf zegt dat de economie niet erg goed is. Haar vader werkt in een bank en haar moeder is een accountant. Hij vertelt dat zijn ouders niet vaak thuis waren toen hij jong was, maar dit maakte hem niet uit omdat hij veel buiten speelde. Op school ging het niet altijd goed. Hij zegt dat meisjes en liefde hiervan de oorzaak van zijn. De zoon van een vriend van zijn vader ging ook in het buitenland studeren, en zijn vader vroeg of hij daar ook interesse in had. Hij greep deze kans met beiden handen aan: 'I wanted to escape, wherever out of home will be fine'. Zijn ouders konden hem financieel redelijk ondersteunen, maar hij wilde er toch graag bij werken. Hij hoopt september 2011 zijn studie af te ronden en zoekt dan een baan in Nederland. Als dat niet lukt gaat hij net zo lief terug naar China, hij mist zijn ouders. Hij wil binnen vijf jaar een eigen zaak opzetten in China.

3. Studenten: mobiele wereldburgers?

*“I agree to increase the number of students to be send abroad to study, mainly natural sciences. We shall see benefits of this within five years; it is one of the key methods to raise China’s standards. We must send thousands upon thousands of students, not only ten ore a dozen. (...) this is the way to speed up.”*¹⁶

Deng Xiaoping

Door dit citaat spreekt het *regime* van de staat. De staat die in dit geval studenten stimuleert om (een deel van) een studie in het buitenland te volgen. Het *regime* van de natie-staat is één van de *power regimes* die, zoals eerder uitgelegd, een dwingende structuur vormt waarbinnen mogelijkheden en onmogelijkheden worden gecreëerd. Dit hoofdstuk zal beginnen met het duiden van de implicaties van het *regime* van de natie-staat en het *regime* van de (mondiale) marktplaats op het migratieproces van nieuwe Chinese migranten. Chinese migranten die, onder invloed van institutionele processen en beleidsveranderingen, in de context van de mogelijkheden en de regels die gelden op de mondiale marktplaats, bewegen en zich (her-) positioneren over heel de wereld, en dus ook Nederland.

Het beschrijven en analyseren van studenten is de eerste stap om nieuwe Chinese migranten in Nederland en hun dagelijkse realiteit in kaart te brengen.

3.1 China in retrospectie

Om het *regime* van de natie-staat, en andere *regimes*, in historisch perspectief te herkennen, is het van belang om de voor China ingrijpende periode tijdens en na de culturele revolutie te belichten.

3.1.1 Culturele revolutie

Mao Zedong, de autoritaire leider van de Communist Party of China (CPC), heeft een grote stempel op de PRC gedrukt door middel van ‘*the great proletarian cultural revolution*’. Zijn uit het marxisme-leninisme voortkomende politieke ideeën hebben ingrijpende gevolgen gehad voor zowel educatie, de economie als de sociale orde. De culturele revolutie, zoals er nu vaak aan gerefereerd wordt, had als doel om kapitalistische elementen uit het land te bannen en duurde officieel van 1966 tot 1969. De dood van Mao (1976) wordt echter door de meeste mensen

¹⁶ Leider van de communistische partij in een publieke toespraak voor studenten van de Tsinghua University, na de culturele revolutie, 1997

gezien als het historisch einde van de culturele revolutie (Deng et al., 1997). Het *regime* werd tot die tijd getekend door de antikapitalistische en isolationistische koers met een staatsgeleide planeconomie (Vermeer in Chong & Ngo 2008). In de periode van 1966 tot 1976 heeft het tot een ‘*massive disruption of education in China*’ (Deng et al., 1997: 400) geleid waardoor bijna al het onderwijs stil lag, en dus ook alle universiteiten massaal waren gesloten. Deze universiteiten werden in 1972 heropenend en onder een zware selectie, ingesteld door het Mao-*regime*, werden studenten weer toegelaten (Deng et al., 1997). Deze jaren hebben tot een grote neergang van Chinees onderwijs en wetenschap geleid (Peterson, 1997). Cai, een vrouw die illegaal in Nederland verblijft, gaf aan waarom haar vader zijn opleiding destijds niet heeft afgemaakt: “*Because of the cultural revolution nobody could go to school anymore.*”

De culturele revolutie laat de enorme uitwerking zien die het nationaal *regime* van de staat kan hebben op een natie en de manier waarop burgers zich (kunnen) bewegen. Deze invloed van het *regime* van de natie-staat op de studenten en academici is duidelijk traceerbaar in het beperken en ontnemen van hun mogelijkheden, in dit geval ten behoeve van de mobiliteit van andere groepen in de samenleving. Dwingende *governmentality* waarbij protest en ruimte voor publiek debat niet gewenst is, maakt deze situatie mogelijk. Deze mentaliteit is nog steeds zichtbaar in de Chinezen die naar Nederland komen.

3.1.2 Post-Mao tijdperk: China doet (weer) mee

Na de dood van Mao Zedong laat Deng Xiaoping, de nieuwe leider van de CPC, weten dat er ‘*a liberation of thoughts*’ had plaatsgevonden en dat het voor China noodzakelijk was ‘*to seek truth from facts*’ (Baum, 1994). Dit markeerde het begin van een tijdperk van economische hervormingen waarin *speeding up* het doel was zoals het inleidende citaat van dit hoofdstuk laat zien.

De *open-door policy* (Wu et al., 2011) en het vorm krijgen van de *socialist market economy* markeren op verschillende manieren een keerpunt in de Chinese geschiedenis. Zowel economisch als sociaal en politiek opende China eind jaren zeventig haar deuren, wat een blijvende impact had op haar inwoners, als ook op heel de wereldgemeenschap.

Het *regime* van de natie-staat tekent zich in afnemende mate met isolationisme, en we zien een langzame verandering van de invloed en implicaties

van de natie-staat. Ook de *governmentality* verandert. Ngo (2008) oordeelt als volgt over de huidige situatie:

“De politieke macht wordt gedomineerd door de CPC; het regime houdt de pers onder de duim, legt religieuze vrijheid aan banden, verbiedt demonstraties en sociale organisaties die niet door de staat zijn goed gekeurd en zet politieke dissidenten achter slot en grendel. De mensenrechten worden nog steeds niet gewaarborgd. Maar als de politieke hervormingen in China worden vergeleken met de toestand van vóór 1978, dan moeten we vaststellen dat er enorme resultaten zijn geboekt.”

Ngo in Wolf (2011: 14)

De nieuwe koers die de natie-staat uitzet, biedt nieuwe mogelijkheden. Dit wordt onder andere zichtbaar in de toenemende migratie van hoger opgeleide Chinezen naar vooral de Verenigde Staten (VS), Engeland, maar ook naar andere (Europese) landen. Deng's politieke beleid maakt mobiliteit voor studenten gemakkelijker en het wordt zelfs gestimuleerd. In het citaat waar dit hoofdstuk mee begint wordt duidelijk hoe Deng in het post-culturele revolutietijdperk, door middel van kennis opgedaan in het buitenland, China's standaarden wil verhogen. De eerste resultaten, zo redeneert Deng, moeten na vijf jaar zichtbaar worden en hij stelt dat dit de beste manier is om de ernstig gereduceerde wetenschappelijke gemeenschap weer op te bouwen (Zhang, 2003).

Met het openen van de Chinese grenzen komen Chinezen steeds meer in aanraking met mondialiseringsprocessen in de *global cultural economy*.

3.1.3 China haakt weer aan

Met het invoeren van de *open-door policy* door Deng, ontstaan voor China mogelijkheden om (weer) aan te haken bij de grote economieën van het Westen. Een ontwikkeling die Mao te allen tijde probeerden te voorkomen. Deze internationalisatie van het economisch beleid vergrootte de marktplaats voor Chinezen en zij kwamen hierdoor in contact met de wetten en regels die gelden op de mondiale marktplaats van de wereldeconomie. In de mondiale marktplaats is, zoals Raven stelt, “*het regime van de natie-staat niet meer de cockpit van de economie*”¹⁷. Nu China haar markten open heeft gezet voor de *global economy* bepaalt de vrije markt, in plaats van de natie-staat, in toenemende mate deze processen.

¹⁷ Raven in een college gegeven op 13 oktober 2010 in de cursus ‘Modernisering en Mondialisering’ van Universiteit Utrecht.

Voor Aria, een studente economie aan de Hogeschool van Amsterdam, was de waarde van het onderwijs in het buitenland één van de redenen de stap te maken:

“The education in another country is more worth, more valuable. And the education system is better. And when you go back to China after a four years study, then people think you are more outstanding than the students that get educated inside the country.”

Aria

Aria is op zoek naar ‘de hoogste waarde’ van haar studie. Ze heeft het idee dat het doen van een studie in het buitenland een meerwaarde heeft. In de context van deze scriptie is het niet relevant te duiden wat de werkelijke meerwaarde van een studie in het buitenland is, maar bepaalt de geconstrueerde realiteit van Aria de implicatie van het *regime* van de marktplaats op haar migratieproces. De versoepeling van het migratiebeleid van China heeft het mogelijk gemaakt om over landsgrenzen heen te kijken en het studieaanbod vergroot. De regels van de mondiale markt vormen een nieuw *regime* voor in dit geval studenten, en hebben een effect op de keuzen die studenten maken als ze kiezen voor hun universiteit. Nederland reageert op deze nieuwe groep studenten die op de markt zijn gekomen en het *regime* van de Nederlandse staat speelt een rol in de migratie van de student van China naar Nederland.

3.2 Nederland, een goed alternatief

“Tussen de kleinste landen zijn wij de grootste speler, en ook het beste georganiseerd”¹⁸

Nederland heeft de laatste decennia flink geïnvesteerd in het aantrekkelijk maken van studies voor internationale studenten¹⁹. Uit cijfers gepubliceerd in 2008 wordt duidelijk dat China met totaal 7000 studenten op de tweede plek staat als ‘leverancier’ van buitenlandse studenten²⁰. Heel verrassend is dit niet. Nederland was het eerste niet-Engels sprekende land dat Engelstalige cursussen aanbood. Daarnaast heeft Nederland van alle Europese landen, op het Verenigd Koninkrijk na, nog steeds het grootste aanbod Engelstalige opleidingen. In 2008 waren dit er,

¹⁸ Marrik Bellen, directeur van NESO Indonesia, op <http://www.geledraak.nl/html/showarticle.asp?id=1218> bezocht op: 28 juni 2011.

¹⁹ Universiteiten racen zelfs om Chinese studenten, aldus een artikel uit de volkskrant: <http://www.volkskrant.nl/vk/nl/2672/Wetenschap-Gezondheid/article/detail/1882730/2011/04/30/Universiteiten-racen-om-studenten-uit-China.dhtml> (Geraadpleegd op 25 juni 2011).

²⁰ Informatie verkregen van de Netherlands Foreign Investment Agency (NFIA): <http://www.nfia.co.uk/nethnews.html?id=86> (geraadpleegd op 27 juni 2011)

volgens het Nuffic-Neso China, 1.391 in totaal²¹. Bellen zegt dan ook in een interview met de website geledraak.nl²² dat Nederland het beste alternatief is voor de VS en Engeland door het aantal cursussen en voorzieningen. Op de mondiale marktplaats heeft Nederland zich dus goed gepositioneerd. Welke factoren, gecreëerd door dit *regime* van marktplaats, zijn nu sturend voor Chinezen om naar Nederland te komen?

3.2.1 Taaleisen en kosten als sturende factoren

De VS en Engeland staan bovenaan het lijstje ‘meest gewilde landen om te studeren’. Bijna al mijn informanten geven aan dat de VS of Engeland hun voorkeur had, maar dat bijvoorbeeld de VS een hoge ingangseis stelde voor de Engelse taal: “*I think if you go to America you should take a lot of examinations about the English, it’s a waste of time*” (Catherine). Engeland zou te duur zijn: “*First choice is actually Britain, but a lot of persons say the British school is not very good quality but very expensive*” (Catherine).

James Yang²³, voorzitter van de Vereniging van Chinese Wetenschappers en Ingenieurs in Nederland (VCWI), bevestigt dit. Hij stelt dat ouders met genoeg geld hun kinderen het liefst laten studeren in VS of Engeland, en bevestigt dat de economische positie van ouders hierdoor wel degelijk invloed uitoefent op de mogelijkheden van internationaal georiënteerde studenten. Nederland heeft relatief lage ingangseisen voor taalvaardigheden en vooropleiding en, samen met de relatief lage kosten die het studeren met zich meebrengt, heeft Nederland zich ontwikkeld als een goed alternatief voor deze studenten. Het *regime* van de marktplaats vormt hierin een dwingende structuur rondom de keus van het land waar te studeren.

Nederland heeft naast de relatief lage ingangseisen voor taal en lage kosten, ook aantrekkelijke regels voor (recent) afgestudeerde studenten. Om de kennismigratie (mobiliteit van hoger opgeleiden) te stimuleren kan een student tot een jaar na zijn studie in Nederland blijven om een baan te zoeken. Deze mogelijkheid lijkt door veel studenten met beiden handen aangepakt te worden: “*I*

²¹Zoals beschreven op: <http://www.psycheon.nl/chinese-students/information-in-english/study-in-holland-1/default-page/?searchterm=numbers> (Geraadpleegd op 25 juni 2011).

²² Geledraak.nl is een uitgebreide en onafhankelijke portalwebsite over China, Hong Kong en Taiwan voor het Nederlandse taalgebied. De site bevat nieuws en tips, vele pagina’s met handige China-adressen en links, en tal van informatiepagina’s over reizen, zakendoen met China, geschiedenis en cultuur en de relatie Nederland-China.

²³ Uit gesprek met James Yang in Utrecht op 18 april 2011.

want to get my diploma, and then I have a year to look for a job in [the] Netherlands, or in Europe. I don't want to go back to China” (Fei).

Dat Nederland een betrekkelijk goedkoop land is om te studeren, betekent niet dat het voor veel Chinese ouders binnen hun financieel bereik ligt hun kinderen daadwerkelijk te laten studeren in Nederland. Iedere student die ik gesproken heb wordt gedeeltelijk tot volledig gefinancierd door zijn of haar ouders. Ling vertelt:

“My parents paid for it [my overseas study]. It is 9000 euro, for a student for a year. I came here and I applied for an ID-card, and your bank account needs to have 5000 euro on it! That's why I said not so many students come here, it is expensive.”

Ling

Bovenop de noodzakelijke kosten die gemaakt moeten worden, komen ook nog de reiskosten en verdere woon- en leefuitgaven. Studeren in Nederland is voor een gemiddeld Chinees gezin daarom moeilijk haalbaar. Het *regime* van de familie en hun economische positie bepaalt hierdoor de mogelijkheden van de (aspirant) internationaal student. Er kan een verband bestaan met de nieuwe rijken die China erbij heeft gekregen en het groeien van de groep internationale studenten uit China.

Biao et al. (2009) redeneren dat in de jaren negentig van de vorige eeuw China is getransformeerd van een periode van *wealth creation* naar *wealth concentration*. Het nieuwe (economische) beleid stimuleert een ongelijke groei in de samenleving. Waar onder het marxistische socialistische *regime* van Mao iedereen in eenzelfde mate zou (moeten) meedelen in de nieuw gecreëerde welvaart, worden de nieuw verworven rijkdommen nu voornamelijk geconcentreerd bij een minderheid. Biao et al. (2009) stellen dat:

“The international student migration from China that emerged in the late 1980s constitutes an important link for the Chinese new rich to convert economic capital to internationally recognized cultural capital, which is in turn converted into political capital that legitimates their newly acquired status.”

Biao et al. (2009)

De druk die ouders voelen om hun economisch vergaarde kapitaal om te zetten naar sociaal en uiteindelijke politiek kapitaal herken ik in mijn onderzoek. De studenten die ik gesproken heb voelden, bijna zonder uitzondering, een enorme druk van ouders om hun studie goed af te ronden. Voor sommigen lijkt de keuze voor een studie in het buitenland dus minder gebaseerd op het voldoen aan de eisen van ouders om economisch kapitaal om te zetten, zoals Biao et al. (2009)

redeneren, maar veel meer om te ontsnappen aan de verwachtingen en het *regime* van familie:

“I felt really pressure until I decided to study oversea. (...) I still had the dream related to the college entrance exam. (...) I have not finished my homework, I only finished two third of the paper, the study English did not finish, and my mother beat me.....Thinks like this.”

Bo

De druk die de ouders van Bo op haar legde om goed te presteren heeft zo'n weerslag op haar dat, naar eigen zeggen, de angst voor haar moeder terugkomt in haar dromen.

Ook Yang benadrukt de hoge verwachtingen die ouders hebben van hun kinderen als het gaat om educatie. Hij schrijft dit mede toe aan het groeien van de bevolking in China en de competitieve cultuur:

“Holland is a paradise for children, they can play and do what they want. China is the other side! No spare time. Parents wants their children to do better in the competition, that's why they give them extra lessons, etc. There is also a ranking system on schools were students are ranked on their capabilities and results, this puts a big pressure on them as well.”

James Yang

Chantal Chen, een Chinees maatschappelijk werkster, erkent de hoge druk die op Chinese kinderen wordt gelegd. Ik vroeg haar wat een typische Chinese opvoeding karakteriseert en ze reageerde:

“Chinezen moet streven naar goede positie. Hard werken, en ja heel veel [werken]. Chinezen werken heel hard, en ze willen alles het beste doen. Maar als een kind naar de HAVO kan of VMBO dan gaat het harder werken om hoger resultaten te halen. Maar Nederlanders denken: ‘VMBO is toch goed, laat het kind daar lekker zitten’. Dat [altijd hoger op willen komen] is [een] eigenschap van Chinezen.”

Chantal Chen

De concurrentie is dusdanig dat dit één van de redenen voor studenten is om naar het buitenland te gaan. De verschillen tussen een westerse en een Chinese opvoeding worden op een indringende, maar ook geestige wijze beschreven door Amy Chua²⁴ in haar boek ‘Strijdlid van een tijgermoeder’. Een boek met een grappige ondertoon, maar waarin de verschillen haarscherp naar voren komen. Verschillen die komen vanuit het *regime* van de familie, en als implicatie hebben dat studenten overwegen hun studie in het buitenland voort te zetten.

3.3 Groeiende middenklasse in China zorgt voor concurrentie

Chinese studenten in Nederland lijken over het algemeen niet de beste studenten te zijn. James Yang stelt dat studenten met goede cijfers vrij eenvoudig toegang

²⁴ Amy Chua is een een tweede-generatie Chinees-Amerikaanse die getrouwd is met een Joodse Amerikaan. In haar boek beschrijft ze de strijd om haar dochters in de Verenigde Staten op Chinese wijze op te voeden.

hebben tot goede Chinese universiteiten en hierdoor minder genoodzaakt zijn hun studie in het buitenland voort te zetten. Voor de studenten met gemiddelde of slechte resultaten is de concurrentie groot.

Deze concurrentie is grotendeels te verklaren door de groeiende middenklasse in China als gevolg van de *open-door policy*. Deze groep heeft de beschikbare financiële middelen om hun kind te laten studeren. James Yang legt uit dat het aanbod in het onderwijs niet is meegegroeid en hierdoor een grote competitie in het Chinese onderwijssysteem is ontstaan. Hyi, student facility management, vertelt over haar zoektocht naar een goede universiteit waar ze *design* kon studeren. Ze legt uit dat ze haar tekeningen, als onderdeel van de toelating, op moest sturen naar de betreffende universiteit. Daar vond een zware selectie plaats:

“All teachers pick up some of the paintings, this is unfair, because there are so many paintings. The first five universities did not went good. (...) I was very disappointed and I told an agency that I wanted to go to a country were there were not so many people.”

Hyi

Hyi heeft vijf universiteiten geprobeerd, maar werd bij geen enkele toegelaten. Uiteindelijk is ze, met behulp van een agentschap, international business gaan studeren op de Hogeschool van Groningen.

Hyi is niet de enige die de competitie in het Chinese onderwijs systeem niet meer zag zitten. Onderstaande citaten van Bo en Ling verwoorden wat ik, bijna zonder uitzondering, van iedere informant heb gehoord:

“The Henan province, the same as Shandong province, had a very huge population, while only limited universities. Therefore, the grades for a good university [has to be] really high and the competition was as terrible as you can imagine.”

Bo

“Secondary school and high school is very stressful, six years like nightmare. Why? Because we have to many people, university accept only a few. In China every classroom has fifty students, we have exams every month. There is a list of top ten in de class. Here in Holland it is not stressful.”

Ling

Studeren in China is één grote competitie als je niet tot de top behoort. Bo en Ling zagen deze competitie als een reden om hun studie in een ander land voort te zetten. Deze gedachten hebben veel studenten, en er zijn verschillende agentschappen die helpen om deze stap te maken.

3.4 Comodificatie van ‘buitenlandse studie droom’

“I met one girl who invited me to go to the education exhibition. That is an exhibition to introduce Dutch education to Chinese people I met a friend, we lived in the same neighborhood, and she worked for the exhibition. I wanted to go to In Holland, but I chose my school, they have a more beautiful building.”

Fei

Fei heeft via een agentschap de mogelijkheden verkend voor het studeren in Nederland. Dit gebeurde op een grote beurs waarvan het doel was om het Nederlands onderwijs te introduceren aan Chinezen. Fei heeft vervolgens bijna €1000,- aan dit agentschap betaald voor advies en het regelen van de inschrijving. Deze vorm van comodificatie van buitenlandstudies heb ik gezien bij alle Chinese HBO studenten die ik heb geïnterviewd. Het *regime* van de marktplaats heeft een nieuw economische frontiers gevonden in het studeren in het buitenland en verkoopt deze wens aan welwillende studenten.

Opvallend is dat studenten die een universitaire bachelor of master volgden, in verreweg de meeste gevallen geen gebruik gemaakt hebben van een agentschap. Ling haar antwoord op de vraag of ze gebruik heeft gemaakt van een agentschap is: *“No I did it by myself. I think I can do it faster than an agency! (...) I called the agency, but I don’t think they know more than me.”* Dit laat zien dat Ling gedegen onderzoek had gedaan en in staat was om haar eigen keuzes, te maken zonder hulp van een agentschap.

Voor Wang was een agentschap een uitkomst omdat ze niet wist hoe ze anders via een opleiding naar Nederland moest komen. Haar antwoord op dezelfde vraag was:

“Via an agency, in Beijing. I search in the internet and they advised me to choose this one. Then make a call and make an appointment, then go Beijing for signature and then make payment. The agency helped to apply for plane ticket. (...) I never applied a school and I don’t now who can help me, just I thought I just pay the money, it’s a lot easier.”

Wang

Wang had al eerder geprobeerd naar Nederland te komen omdat haar moeder in Nederland woont. Ze slaagde er niet in haar integratiecursus goed af te ronden, en kon dus niet via deze weg naar Nederland komen. Het doen van een studie creëerde voor haar een mogelijkheid wel naar Nederland te komen. Haar eerste studie mislukte. De HBO studie die ze nu volgt valt haar erg zwaar en ze vertelt vaak niets te begrijpen van de colleges.

De tendens van de verzamelde data lijkt dat studenten die een lagere opleiding hebben gedaan in China, en in Nederland een HBO opleiding volgen, vaker gebruik maken van een agentschap dan studenten die een Universitaire opleiding volgen. De droom om te studeren in het buitenland wordt ‘verhandelbaar’ gemaakt door bedrijfjes die hier geld aan verdienen.

Naast de bovengenoemde implicaties van het *regime* van de natie-staat en de marktplaats, worden studenten ook onbewust beïnvloed door beelden en ideeën over ‘het goede leven’. Daarnaast creëren familiestructuren een *regime* waar studenten subject aan zijn. Zoals beschreven, zorgt dit familie *regime* in veel gevallen voor positieve implicaties, en creëert het de (financiële) mogelijkheden voor de student. In de volgende subparagraaf wordt echter duidelijk welke implicaties het *regime* van de familie nog meer heeft op het migratietraject van Chinese internationale studenten en wordt dieper ingegaan op de heersende beelden van ‘het goede leven’.

3.5 Verbeelding van ‘het goede leven’

Ling (26 jaar) heeft eind 2009 haar masterstudie *Graphic Design* afgerond in Nederland. Haar bachelorstudie *Fine Arts* heeft ze gevolgd op de Chinese Academy of Arts, en in het derde jaar van deze studie heeft ze besloten haar master in Nederland te doen, want, zegt ze:

“In China it is very difficult to come to Europe, I think, if I didn’t know it, I [would have] get a job, getting married, etc. I can’t imagine what I would have looked like; I would have looked like my cousins... I wanted to do something different. Maybe I will go back later, to my family. At least I am here now, studied and learned a lot, met people. I wanted to make my life more wonderful.”

Ling

Ling heeft een duidelijk beeld over het leven dat ze graag wil leiden. Het leven zoals ze het terug in China leefde beschrijft ze als een sleur. Er was in haar optiek een radicale keuze nodig om daar uit te stappen. De angst om terecht te komen zoals haar neefjes, getrouwd en met een vaste baan, is wezenlijk aanwezig. Hier wil ze dan ook (op dit moment in haar leven) niet naar streven. Weggaan, het avontuur tegemoet, haar leven ‘*more wonderful*’ maken, dat is waar ze naar verlangt.

Lings wensen en verlangens zijn niet meer gebaseerd op de fysieke grenzen die haar leefomgeving biedt. De *face-to-face* contacten die ze heeft in haar

dagelijkse leven zijn uitgebreid met een veel grotere sociale werkelijkheid. En juist deze grotere werkelijkheid lijken de grenzen aan te geven van wat mogelijk is (c.f. Appadurai 2006). De beelden waar ze mee geconfronteerd wordt, de verhalen van verre plekken die ze hoort, zijn niet meer louter een fantasie, maar kunnen worden verwezenlijkt. Verbeelding leidt tot een *social practice*, zoals Appadurai stelt. Het *regime* van de verbeelding heeft een implicatie voor de handelingen van Ling. Maar hoe worden deze beelden gecreëerd en op welke manier hebben ze invloed op het gedrag en de acties van mensen?

3.5.1 Geconstrueerde werkelijkheid

Door alle mediaproducties in onze laatmoderne tijd zijn beelden en indrukken moeilijk te ontwijken. Beelden ontstaat zonder dat je er zelf naar op zoekt bent. Fei, een student Communications management vertelt:

“I was always very curious about foreigners, when I walk on the street I see people look so different. Once I saw a black man, I pointed at him and I asked my mother: ‘why is he black’. I thought they came from another planet. Everybody here [in the Netherlands] is different, in China everybody is the same. You are from another planet [pointing to Maarten].”

Fei

Fei haar verbeelding wordt geprikkeld, gewoon als ze over straat loopt en verschillen mensen ziet. Verschillen die je bewust maken van ‘de ander’ en die tot de verbeelding spreken over het leven wat ‘de ander’ leidt. Dit beeld van ‘die ander’, en het leven wat ‘die ander’ ander leidt, krijgt meer vorm door middel van films en andere media. Carmen, een vrouw die na haar studie naar Nederland is gemigreerd om hier te wonen en te werken geeft aan: *“In mijn jeugd vormde ik, voornamelijk door Hollywood films, een beeld van Europa. Ik dacht dat jullie alleen maar luxe gerechten aten en dat de overheid voor iedereen zorgt. Dit bleek later geromantiseerd”* (Carmen).

Ook Fang, een afgestudeerde student, geeft het belang van TV als medium aan om beelden te vormen over ‘de ander’: *“TV is a big medium that allows people to create an image of western people and western life. Many poor villages have one TV, and the whole village is looking at it. Also radio is an important way”* (Fang). Veel studenten die ik gesproken heb, hebben door media, verhalen van vrienden/familie of gewoon in de confrontatie met ‘de ander’ zich een beeld gevormd over wie die ander is, en wat die doet. Dit beeld heeft zich geworteld in hun beeldvorming over het ‘goede’ leven en hierdoor onbewust een invloed

uitge oefend op de manier waarop ze hun gedrag vormgeven. Hyi beantwoordt de vraag hoe ze Nederland heeft uit gekozen als volgt:

“I thought the environment was very nice, I saw on the picture a lot of bikes. Before I came I thought: The Netherlands is a developed country, in my image it should be like New York city. But when I came here it is like old architecture. I think the situation here is similar to China. But it is also different because here the shops are closing at 6 o’ clock.”

Hyi

Haar beelden over Nederland waren veel mooier en idealer dan de werkelijkheid uiteindelijk was. De realiteit was echter dat de winkels veel eerder sloten dan ze gewend was, iets waar ze geen idee van had omdat dit niet een beeld was wat haar bereikt was voor ze migreerde.

Beargumenteed is dat de implicaties van het *regime* van de verbeelding een bijna onbegrenst platform biedt voor de mogelijkheden van Chinese studenten. Er wordt een beeld van ‘het goede leven’ gecreëerd wat niet meer gekoppeld is aan de mogelijkheden van fysieke plek of prikkels van alleen fysieke contacten. Welke implicaties heeft dit *regime* van de verbeelding in het ontvangend land?

3.5.2 Na de studie

Veel vrienden van Ling hebben dezelfde stap gemaakt en zijn ook in het buitenland hun master gaan doen. Sommigen zijn nu klaar, en zoeken naar een reden om hier te blijven en niet terug te hoeven naar China: *“Because you know, I think after one or two years you like it here, but you cannot find another reason to live here. So maybe take another course, continue study here, and stay here longer and maybe find your way.”*

Ling laat hier zien dat het leven en de mogelijkheden hier, een keer ophouden. De verbeelding van ‘het goede leven’ hier kan voor een beperkte tijd verwezenlijkt worden, maar is voor Ling eindig in het geval ze geen baan kan vinden. Dat is voor Ling moeilijk. Ze werkt nu *full time* in de meeste bekende toko van Nederland, Dun Yuan, op de Zeedijk in Chinatown Amsterdam. Haar baas heeft een *work permit* aangevraagd voor haar, zodat ze langer in Nederland kan blijven. Ze zegt over haar werk: *“In the beginning it is nice, but now it is a little boring (...). I really don’t know what I’m going to do. I’m still looking for new job”* (Ling).

De beelden van ‘het goede leven’ die zijn gecreëerd, zijn voor een deel verwezenlijkt, maar zijn voor haar als Chinese migrant wel eindig. Tegelijkertijd zijn er wel diverse mogelijkheden om door te blijven zoeken naar mogelijkheden

om hier te blijven. Het *regime* van de natie-staat creëert de mogelijkheid om nog één jaar te zoeken naar een baan, of om nog een andere studie te doen.

3.6 Implicaties power regimes voor de student

Dit hoofdstuk beoogt uiteen te zetten dat de verschillende *power regimes* een tot op zekere hoogte stimulerende werking hebben voor studenten. Deze implicaties lijken voornamelijk positief. Een beknopt overzicht van de implicaties van de verschillende *regimes* is weergegeven in figuur 2.

<i>Regime</i>	<i>Implicaties op Chinese studenten</i>
Chinese verwantschap en familie	Legt grote prestatiedruk op studenten (die hier door middel van buitenlandse studie aan kunnen ontkomen); bieden de financiële mogelijkheden voor het volgen van een studie in het buitenland.
Natie-staat	<u>Van China</u> : beperkte studenten ten tijde van de culturele revolutie, maar stimuleert studenten vanaf 1978 in het doen van een buitenlandse studie; creëert een volgzame mentaliteit; <i>open-door policy</i> heeft een groeiende middenklasse gecreëerd met financiële middelen voor een studie. <u>Van Nederland</u> : Creëert een aantrekkelijk beleid voor buitenlandse studenten; geeft beperkte mogelijkheden voor na de studie.
(Mondiale) marktplaats	Creëert grote competitie voor studenten, speelt in op vraag en aanbod doormiddel van comodificatie van studies.
Verbeelding	Creëert een beeld van 'het goede leven' en stimuleert tot het zetten van stappen om dit leven te bereiken.

Figuur 2, implicaties van power regimes op Chinese Studenten in Nederland

Het *regime* van de natie-staat creëert een aantal factoren waardoor het sinds dertig jaar weer mogelijk is om een studie in het buitenland te doen. De overheid hecht waarde aan de ontwikkeling van kennis en een kenniseconomie, en stimuleert studenten om deze kennis in het buitenland op te doen. Verandering in beleid internationaliseert het *regime* van de marktplaats waardoor er meerdere mogelijkheden worden gecreëerd. De marktplaats werpt wel een aantal obstakels op, die in de eerste plaats implicaties hebben voor de mogelijkheid om in het buitenland te studeren (financiële situatie ouders), en ten tweede welke landen dan tot de mogelijkheden behoren (ingangseisen).

Er kan worden geconcludeerd dat voor hoger opgeleide Chinezen fysieke en geografische grenzen steeds minder relevant lijken. In de context van een wereld met steeds intensievere inter-connecties, lijkt de stap om in een ander land dan je geboorteland te gaan studeren, voor deze mensen steeds beter bereikbaar. Nederland opent de deuren en maakt het aantrekkelijk voor deze groep kennismigranten om zich hier te vestigen. Het lijkt een groot vraag en aanbod spel, waarin de regels van de vrije markt gelden. Een groeiende groep Chinese studenten

weet zijn positie te versterken door gebruik te maken van steeds intensievere interconnecties die onze huidige postmoderne wereld tekent. Studenten lijken hiermee mobiele wereldburgers te zijn, een voorbeeld van een moderne open samenleving waarin alles en iedereen met elkaar verbonden is.

3.7 Connectie en...disconnectie

Inda en Rosaldo stellen echter dat mondialisering gaat om selectieve *interconnectie*, en in het verlengde hiervan dus ook een groeiende *disconnectie*. Een deel van de wereld heeft baat bij deze *interconnecties*, een ander deel, zo veronderstellen zij, heeft dit niet: “*Disconnection and segregation thus characterize globalization as much as linkage*” (Inda en Rosaldo 2008: 30).

In het volgende hoofdstuk wordt de lager geschoolde migrant op eenzelfde manier bekeken als de studenten, door de bril van de verschillende *regimes*.

Enkele informanten uitgelicht

Hoofdstuk vier stoelt onder andere op de verhalen van negen illegale vrouwen die ik, samen met het team van de Universiteit van Amsterdam, heb geïnterviewd. Voordat hoofdstuk vier begint worden eerst vijf van deze vrouwen uitgebreider voorgesteld. Bij iedere informant is hun geboorteprovincie in een kaartje zwart gearceerd.

Huan

- 46 jaar, sinds zes jaar in Nederland;
- Werkt (illegaal) als babysitter en in een restaurant.

Huan (v) zegt te zijn opgegroeid in de provincie Sichuan. Ze herinnert zich dat ze het leuk vond om naar school te gaan. Dit kon alleen niet lang, want na de basisschool moest ze thuis blijven om haar ouders helpen in het huishouden. Ze vertelt een goede band te hebben met haar moeder, maar haar vader spreekt ze zelden. Ze vertelt niet veel over haar jeugd, maar op 24-jarige leeftijd is ze naar het noordoosten van China getrokken, om daar te gaan werken, 'met containers'. Dit was erg zwaar werk. Ze vertelt dat veel fabrieken illegaal zijn, en dat er kinder- en gedwongen arbeid plaatsvindt. Vaak werd ze niet uitbetaald. Op een gegeven moment heeft iemand haar naar eigen zeggen misleid en vertelt dat in het buitenland het geld voor het oprapen ligt. Ze heeft contact gezocht met een zogenoemde 'slangenkop' (een mensensmokkelaar), en moest € 15.000,- betalen om naar Europa te komen. Haar moeder diende als 'onderpand', zoals ze het zelf aangeeft. Ze gaf hem haar paspoort, en hij beloofde in Nederland werk voor haar te zoeken. Aangekomen in Nederland heeft ze zelf werk gevonden. Overdag als babysitter en in de avond in een restaurant. Ze had per maand één dag vrij, maar wist op deze dag nooit wat ze moest doen. Ze voelde zich gebruikt door haar baas, maar vanwege haar illegale status kon ze niet klagen. Haar schulden heeft ze afbetaald. Ze vertelt dat haar beide ouders zijn omgekomen tijdens een aardbeving in China op 12 mei 2008. Ze vertelt altijd bang te zijn voor de politie. Tien dagen geleden deed de politie een inval in een kapperszaak waar ze werd geknipt en sindsdien zit ze vast. Ze vertelt niet naar Nederland te zijn gekomen als ze wist wat ze nu weet. De taalbarrière is te groot, en er is een te grote druk in haar hoofd vanwege de constante angst.

Jiao

- 53 jaar, sinds vijf jaar in Nederland;
- Heeft één kind;
- Werkt soms (illegaal) in het huishouden.

Jiao (v) is geboren in Shandong. Toen ze vijf jaar oud was overleed haar moeder en zes jaar later overleed haar vader. Ze vertelt dat de doodsoorzaak van haar vader had te maken met zijn gokverslaving, maar meer wil ze er niet over kwijt. Op haar elfde is ze gaan zwerven in de grote steden van China als Peking, Tangshan en Tianjin. Haar jeugd omschrijft ze als 'erg zwaar'. Jiao wordt emotioneel als het gaat over haar jeugd en ze geeft aan dat ze hier liever niet over praat. Ze vertelt dat ze destijds geld verdiende met het verkopen van afval van de vuilnisbelten rondom deze grote steden. Ze ontmoette op een gegeven moment een man die 'voor haar wilde zorgen'. Ze moest seks met hem hebben en werd zwanger. Omdat de man haar mishandelde is ze van hem gevlucht, maar heeft haar zoon bij hem moeten achterlaten. Jiao vertelt dat ze daarna een andere man tegenkwam die haar heeft geholpen om naar Europa te gaan. Ze is in een aantal landen geweest waar ze de naam niet meer van kan herinneren, en eindigde in Nederland. Ze was vier dagen in Nederland toen ze met een man aan het eten was (die haar zou willen helpen). De politie deed een inval en ze kon geen ID-kaart laten zien. Ze is toen meegenomen. Op het moment dat ik haar spreek, zit ze voor de tweede keer vast. Jiao vertelt geen dromen te hebben over de toekomst, ze heeft 'geen toekomst', zegt ze.

Xue

- 54 jaar, sinds acht jaar in Nederland;
- Gescheiden en een nieuwe vriend, één zoon;

- Werkt (illegaal) als oppas van twee kinderen.

Xue (v) komt uit de provincie Liaoning. Ze is de oudste en heeft vier broertjes en een zusje. Ze is totaal negen jaar naar school gegaan, maar blonk niet uit. Vanwege de culturele revolutie moest ze op gegeven moment tijdelijk op het plattenland gaan werken, omdat de mensen uit de stad moesten voelen hoe het was om op het plattenland te werken. Toen ze terug kwam heeft ze in een fabriek haar ex-man ontmoet, maar daar wil ze niets over vertellen. Ze is ontslagen uit de fabriek en zag voor zichzelf geen toekomst meer in China. Ze betaalde een 'slangenkop' € 8000,- om naar Nederland te komen. Na een reis van bijna een maand kwam ze aan in Nederland en regelde de 'slangenkop' werk voor haar. Xue wordt emotioneel en zegt veel bitterheden te hebben gekend. Het leven in een vreemd land is zwaar. Sinds een half jaar heeft ze een Maleisische vriend die ze heeft leren kennen bij de gokautomaten. Als Xue vertelt over de gokautomaten wordt ze weer emotioneel. Nederlandse automaten zijn niet goed zegt ze, Chinezen verliezen veel geld. Xue wil graag in Nederland blijven maar moet in China een inburgercursus doen als ze met haar huidige vriend wil trouwen. Dit kan ze niet, het is te moeilijk zegt ze. Nu zit ze alweer twee maanden in detentie; bij een fietslichtcontrole is ze opgepakt.

Na

- 41 jaar oud, sinds twee jaar in Nederland;
- Werkt als schoonmaakster en babysitter.

Na (v) is geboren in een landelijk dorpje in de Fujian provincie. Ze vertelt dat het leven op het plattenland niet eenvoudig was. Sinds haar achtste jaar moest ze helpen op het land met het bewateren van de rijstvelden en met het ploegen. Haar ouders hadden een os, wat veel waard is op het plattenland. Al met al vertelt ze een goede kindertijd te hebben gehad. Omdat er niet voldoende geld was, kon ze niet lang op school blijven. Ze had, zoals ze het zelf zegt, geen 'achterdeur' in de vorm van een goed *guanxi* netwerk. Daarnaast werd ze beïnvloed door anderen in haar dorp die wilden migreren, en dus heeft ze ook de stap gezet. In het buitenland was meer (sociale) zekerheid en de Euro was een veel sterkere munt. Over de reis wil Na niet praten, dit haalt oude wonden open. Ze heeft in Nederland gewerkt als schoonmaker en als babysitter, maar ze zit nu alweer een tijdje vast in het detentiecentrum. Ze vertelt dat ze niet naar Nederland zou zijn gekomen met de kennis die ze nu heeft.

Yan

- 24 jaar, bijna één jaar in Nederland;
- Gescheiden en één zoon;
- Heeft als schoonmaakster en oppas gewerkt.

Yan (v) is op het plattenland geboren, in de provincie Zheijiang. Als kind vertelde haar vader haar dat ze moest gaan studeren, omdat haar ene been langer is dan het andere en ze hierdoor fysiek minder sterk is. Yan is tot haar 18e naar school gegaan en is toen gaan werken in een fabriek waar ze kleding naaide. In die fabriek kwam ze haar ex-man tegen waar ze mee is getrouwd. Ze startten een eigen bedrijf maar al snel ging het minder goed met de zaken. Haar man ging veel weg en kreeg een relatie met een andere vrouw. De zaken gingen zo slecht dat Yan geld leende om de rekeningen te kunnen betalen. Dit lukte echter niet en de schuldeisers dwongen haar in een massagesalon te werken en seksuele handelingen te verrichten. Dit wilde Yan niet en daarom dook ze onder, maar iedere keer vonden de schuldeisers haar. Zodoende heeft ze besloten naar het buitenland te gaan en heeft ze contact gezocht met een smokkelaar. Met een aanbetaling van € 1000,- kon ze naar Nederland komen, de rest (á € 8000,-) moest ze in Nederland betalen. Over de reis vertelt Yan dat ze veel stukken moesten ze lopen, soms door de bergen. Soms zaten ze met 30/40 mensen in een vrachtwagen. Halverwege moest ze bellen met haar ouders en wilde haar slangenkop meer geld zien. In Nederland aangekomen is ze op zoek gegaan naar werk, maar werd toen opgepakt in een massagesalon. De politie dacht dat ze daar werkte. Ze werd in detentie gezet. Yan wil graag in Nederland blijven, maar zegt dat ze niet ver vooruit denkt, omdat door haar illegaliteit haar mogelijkheden beperkt zijn.

4. Lager opgeleide Chinezen in Nederland: op zoek naar geld

“China is the earth and the Netherlands is heaven.”

Na

4.0 Achter gesloten deuren

De deur van de steriele verhoorkamer in het detentiecentrum gaat open en een vrouw van rond de veertig wordt binnengeleid door een bewaker. Ze ziet er moe uit en met rooddoorlopen ogen kijkt ze ons aan. Ze lijkt verbaasd om ons te zien.

De vrouw stelt zich voor als Cai, en lijkt ons in eerste instantie niet haar verhaal te willen vertellen. Toch mogen we haar een paar vragen stellen. Ze vertelt uit de bergen in het noordwesten van China te komen. Haar ouders waren in haar jonge jaren druk met werk, waardoor ze weinig tijd en aandacht hadden voor Cai. Later, toen haar ouders beiden oud en ziek waren, was Cai belast met de zorg voor hen. Haar vader hield van muziek, en ze vertelt uitvoerig over de momenten dat ze Chopin mee neuriede. Haar ogen vullen zich met tranen en het is duidelijk dat dit een dierbare herinnering is.

Het gesprek gaat steeds dieper, en Cai geeft aan het toch prettig te vinden deze dingen, waar ze vrijwel nooit over praat, met iemand te delen. De gezondheidsproblemen van haar ouders veroorzaakte een grote financiële last, en de schulden stapelden zich op. Ze had ondertussen zelf een gezin, maar haar huwelijk liep stuk. Vrienden, met familie in Nederland, vertelden haar: “Look how much money our family sends us from abroad.” De verhalen waren dat Nederland het land van de mogelijkheden was. Als het je lukte om daar te komen was je verzekerd van een betere toekomst. Cai wilde daarom graag naar Nederland komen. Ze kon geld lenen van verschillende vrienden en van ‘usurers’ (mensen die tegen onwettig hoge rentes en vreemde voorwaarden geld uitlenen) en via-via ontmoette ze een zogenoemde ‘slangenkop’ die haar voor 70.000,- Yuan, iets meer dan €7.500,- naar Nederland wilde smokkelen.

Als we vragen hoe haar aankomst in Nederland was, slaat ze haar ogen neer. “Het was veel anders dan ik had verwacht”, zegt ze. Cai vertelt geen contact meer te hebben met haar familie en in Nederland voornamelijk probeert te overleven. Voor nu stopt haar droom over ‘het land van de mogelijkheden’, want ze zit achter de gesloten deuren van dit detentiecentrum.

Cai is er in de vijf jaar dat ze in Nederland is, nog niet aan toe gekomen geld te verdienen. Ze zit, op het moment dat we haar interviewen, voor de vierde keer vast in een detentiecentrum in Rotterdam. Illegaal verblijf in Nederland wordt op deze manier ontmoedigd, een duidelijke implicatie vormgegeven vanuit het *regime* van de staat voor illegalen in Nederland. Duidelijk wordt dat het migratietraject van Cai verschilt met dat van de studenten uit het voorgaande hoofdstuk. Hoe komt dit, en waarom lijken lager geschoolde migranten minder goed te functioneren in Nederland?

In dit hoofdstuk wordt getracht deze vragen te beantwoorden aan de hand van de implicaties van de verschillende *power regimes*. Cai's verhaal representeert in veel opzichten het verhaal van veel illegale, lager opgeleide Chinese vrouwen in Nederland. Maar lang niet iedere lager opgeleide Chinese migrant is illegaal in Nederland; deze groep is meer divers. In deze scriptie worden echter voornamelijk illegale migranten geanalyseerd omdat deze groep, vanwege de mogelijkheden die de UvA bood, beter bereikbaar was. In de volgende paragraaf worden eerst de implicaties van het *regime* van de natie-staat op lager opgeleide Chinese migranten geduid, in de context van onze laatmoderne tijd. Daarna volgende de andere *regimes* zoals beschreven in hoofdstuk twee.

4.1 Mondialisering en disconnection: het politieke en publieke discours

Zoals beschreven in hoofdstuk drie laten Inda en Rosaldo (2008) zien dat onze huidige wereld getekend wordt door zowel *disconnection* als *connection*. Als we deze *connection* en *disconnection* willen duiden met betrekking op de nieuwe Chinese migranten in Nederland, kan het politieke en publieke discours op migratie een vertrekpunt zijn. Wat betreft internationale studenten, of 'kennismigranten' in het algemeen, lijken westerse overheden een positief beeld te hebben ontwikkeld, en zien ze hier voornamelijk de voordelen van:

“Brain and skills gain, revenue and profits from foreign students, relief from ageing of the population and labor shortages in low-skilled sectors of the labor market. (...) They [western governments] choose to believe that states can actually ‘manage’ migration, which is based on the pretension that governments are in fact able to decide which migratory flows are beneficial and which ones are not.”

Pieke (2007: 82)

In het eerste deel van bovenstaand citaat zet Pieke de voordelen van migratie voor overheden uiteen. China wordt gezien als grote bron van 'gewilde' (betalende)

buitenlandse studenten en hoog opgeleide kennismigranten. Zoals besproken in hoofdstuk twee zijn er diverse regelingen in de huidige wet- en regelgeving die het deze gewilde, betalende migranten gemakkelijk maken om zich te vestigen in Nederland. De gevolgen van mondialisering (mobiliteit in een laatmoderne *connected world*) werken zo in het voordeel van zowel de kennismigranten als de overheden.

Echter, zoals het tweede deel van bovenstaand citaat doet vermoeden, bestaat er ook een groep die geen aanspraak kan maken op de voordelen van een *connected world*. Deze groep wordt gefixeerd. Beweging van deze groep wordt ontmoedigd. Mobiliteit wordt, zoals Bauman (1998) het noemt, hierdoor de nieuwe stratificerende factor. Overheden lijken voor veel groepen in de samenleving de grenzen van mobiliteit te bepalen.

Als het gaat over Chinese migranten in Nederland zie je een duidelijke tweedeling. China is naast een bron van gewilde kennismigranten, namelijk ook een bron van ‘ongewilde’ migranten die westerse landen ‘achterop een vrachtwagen’ binnenkomen (Pieke 2007). Castles stelt dat ook in het politieke vocabulaire deze tweedeling te herkennen is. Overheden zijn geneigd om te spreken van mobiliteit (een vrucht van een moderne wereld) als het gaat om migranten waar een land zijn voordeel mee kan doen, en van migratie als het gaat om (veelal illegale) lager opgeleide migranten (Castels 2008). Westerse politiek ziet migratie veelal als een ‘een probleem dat opgelost dient te worden’.

“Mobility equals good, because it is the badge of a modern open society; migration equals bad because it reawakens archaic memories of invasion and displacement. To focus on migration, rather than mobility, better reflects current power relations and conflicts.”

Castles (2008: 2)

Zoals Castles in bovenstaand citaat aangeeft, weerspiegelt het spreken over migratie (in plaats van mobiliteit) het politieke discours en de machtsverhoudingen in de wereld. De overheid heeft namelijk de mogelijkheden om een repressief beleid te ontwikkelen, en zo de groep ongewensten in ons land te onderdrukken. Een volledig burgerschap wordt hierdoor door de natie-staat beschermd, een ontwikkeling die Foucault omschrijft als *biopolitics*:

“Citizenship requirements are the consequence of foucauldian ‘biopolitics’, in which the state regulates the conduct of subjects as a population (by age, ethnicity, occupation, and so on) and as individuals (sexual and reproductive behavior).”

Ong (1999: 179)

Legaal erkend worden door de natie-staat geeft je toegang tot het volle leven, met alles rechten die daarbij horen (*bios*), illegaliteit geeft deze rechten niet. De staat zorgt alleen voor het naakte lichaam (*zoë*) en ontnemt verder ieder recht op vrijheid (Fassin in Inda en Rosaldo, 2008). Dit is exact waar Cai mee te maken heeft. De overheid heeft haar geclassificeerd als ‘ongewenst’ en het beleid wat hier uit voortkomt heeft ernstig beperkende implicaties voor haar migratietraject. Ze kan volgens het politieke discours, geen bijdrage leveren aan de Nederlandse samenleving. Het *regime* van de staat beperkt haar mogelijkheden. Hierdoor beweegt ze, in tegenstelling tot de studenten, niet mee op de mogelijkheden van een *connected world*.

4.1.1 *Vast in een sedentary bias*

Bakewell (2007) benoemt dit politieke discours als *sedentary bias*. Geworteld in koloniale beleidsvoering stamt het idee dat ‘de gemarginaliseerden’ een bedreiging zijn voor rijkdom en de openbare orde als ze in beweging zijn, en hierdoor beter op één plaats kunnen blijven (Bakewell 2007). Bauman (1998) benoemde de groep gemarginaliseerden als de *inner demons* van de westerse wereld:

“A society unsure about the survival of its mode of being develops the mentality of a besieged fortress. The enemies who lay siege to its walls are its own, very own ‘inner demons’ - the suppressed, ambient fears that permeate its daily life, its ‘normality’, yet that, in order to make the daily reality endurable, must be squashed and squeezed out of the lived-through quotidianity and moulded into an alien body: a tangible enemy with a name attached, an enemy whom one can fight, and fight again, and even hope to conquer.”

Bauman (2007: 36)

Baumans stijl van polemisch en sterk dichotomisch schrijven, gebruikmakend van krachtige en tot de verbeelding sprekende termen, komt in dit citaat sterk naar voren. Enig nuance is hier op zijn plaats, omdat het over één kam scheren van ‘de samenleving’ geen recht doet aan de diversiteit die bestaat, ook over het onderwerp migratie. Echter in de kern is de term *inner demon* van het Westen (die zichzelf probeert te beschermen tegen ‘die ander’, maar die tegelijkertijd ‘die ander’ nodig heeft om te zien wie hij zelf is) een bruikbare aanvulling op het debat over het publieke discours. De *sedentary bias* laat zien waar sommige delen van onze moderne wereld niet *connected* zijn.

4.1.2 *Van politieke naar publiek discourse, een vorm van governmentality*

Governmentality, zoals eerder omschreven, bevindt zich in meerdere dimensies van de samenleving en kan worden omschreven als een heersende mentaliteit,

een verlengstuk van de staat door verschillende instanties. Zoals in de vorige paragraaf naar voren kwam, is de huidige opvatting dat illegale migranten uit China ongewenst zijn. Het beleid voor lager opgeleide Chinese migranten is daarbij ook minder stimulerend, dan de diverse maatregelen die de natie-staat biedt voor hoger opgeleide migranten en kennismigrantten.

In mijn veldwerk heb ik veel gepraat met hulpverleners en professionals. Deze, vaak voor onafhankelijke organisaties werkende mensen, redeneerden vanuit dit dominante discours. Laurence, een hulpverlener van Stichting STIL, benoemde de groep lager opgeleide Chinezen in Nederland als ‘migrantten’, ‘vluchtelingen’ en ‘ongedocumenteerden’²⁵. Hij maakte gebruik van de dominante discours. Op deze manier komt het *regime* van de natie-staat, door de werking van *governmentality*, terug in de manier waarop organisaties over migrantten spreken. Dit heeft dus zijn weerslag op lager opgeleide Chinese migrantten en zo beïnvloeden de implicaties van *governmentality* hun migratietraject.

4.1.3 Gevolgen van *governmentality* voor lager geschoolde migrantten

Op het moment dat Huan, een andere illegale vrouw, Nederland binnenkwam, komen een aantal van deze implicaties naar voren. Ze vertelt:

“The illegal status forces you into a suppressed and difficult position, and people can take an advantage of that. It is very difficult to survive, you can barely survive. You cannot press charges either, because you’re afraid they will turn you in at the IND etc. I wish I had a better salary. When you’re smuggled by snakeheads, you are basically ‘sold’, you have no freedom. If I had known about all this, I would not have come, because of the language barrier which causes a lot of pressure on my mind and because of the constant fear of the police.”

Huan

De illegale status van Huan zorgt ervoor dat ze vatbaar is voor situaties waarin mensen haar ‘gebruiken’. In dit geval weidt Huan niet verder uit over de directe vormen hiervan, maar vanuit andere bronnen zijn diverse voorbeelden bekend van slechte werkomstandigheden en uitbuiting in bijvoorbeeld de horeca (Rijkschroef, 1998).

Verder stelt Huan dat haar positie als illegaal het moeilijk maakt hertegen aangifte te doen. Het politiestelsel dat we in Nederland kennen is zo vormgegeven dat het waarschijnlijk is dat ze wordt opgepakt; een andere implicatie van het *regime* van de natie-staat. Daarnaast vertelt ze dat ze überhaupt

²⁵ In een interview met Laurence in Utrecht op 24 maart 2011.

in een constante angst voor de politie leeft. Een implicatie die voorkomt uit de *governmentality*. Deze angst of achterdocht is typerend voor de Chinese gemeenschap. Op verschillende plekken waar ik kwam, in detentiecentra, maar bijvoorbeeld ook in massage salons was deze angst voor politie aanwezig. Het volgende stuk is uit een observatieverslag van een bezoek aan een massagesalon in Den Haag²⁶:

“After some time I started to ask her some questions about her job. The questions were low key, like: ‘You see a lot of naked buttocks, what do you think of that?’ (in a more funny way) and ‘Do you like your job as a masseuse?’ (in a more serious/interested way). The last question she replied with: ‘You are not from the police are you?’, which showed me that also in Den Haag masseuses are suspicious.”

Deze achterdocht is een reactie op de heersende *governmentality* en is te verklaren door de verschillende invallen die de politie en de Immigratie en Naturalisatiedienst (IND) doet om de wet te handhaven. Jiao, een andere illegale vrouw uit het detentiecentrum, vertelt:

“Je bent illegaal, en kunt er dus ieder moment ontslagen worden. Daarnaast heb je een groot probleem als je ziek wordt; je kunt niet snel aan medicijnen of aan goede medische zorg komen. De meeste Chinese vrouwen hebben wel een aandoening of stresverschijnselen. Het is erg moeilijk om onverzekerd een operatie of hulp te krijgen, je moet namelijk een adres voor de factuur opgeven, en kunt niet meer contant betalen.”

Jiao

Jiao omschrijft ook de implicaties voor medische zorg. Niet alleen een constante angst voor de politie, maar ook het recht op medische zorg en medicijnen is onomstotelijk verbonden met de heersende *governmentality*, een implicatie van het *regime* van de natie-staat.

4.2 China's Post-Mao privatisering en lager geschoolde arbeiders

Tot nu toe is gekeken naar het *regime* van de natie-staat in Nederland, met als vertrekpunt de *inner demon* van Bauman die in mondialiseringvraagstukken een zekere *disconnection* laten zien. Echter ook de natie-staat in China heeft de nodige implicaties (gehad) voor de lager geschoolde arbeiders die ik heb gesproken. Zoals eerder uiteengezet hebben de nationale beleidsveranderingen rond 1978, en de *socialist market economy* die hieruit voortgekomen is, positieve implicaties voor studenten en kennismigranten. Niet voor iedereen zijn deze veranderingen positief. De negatieve implicaties hebben vooral te maken met het vinden en behouden van werk in eigen land. Diverse golven van privatisering en liberalisering hebben voor verschillende mensen de implicatie dat ze nu werkloos zijn:

²⁶ Uit observatieverslag M052-I, op 10 maart 2011.

“Life in China is no good (bu hao). The government started with privatization and this caused a lot of unemployment. I’m from the province of Sichuan. My childhood was bitter, because we were very poor. Our house was no good. My parents were illiterate. They didn’t give us steady jobs.”

Huan

Huan ervaart de hervormingen niet als positief, en koppelt de privatisering aan werkloosheid. Huan is niet de enige die zich benadeeld voelt door de privatisering en de hervormingen. Xue, een vrouw in het detentiecentrum die niet wilde meewerken en erg boos en gefrustreerd overkwam, vertelde: *“You must know that in China they are firing a lot of people, we travel over the ocean now to work.”* Deze opmerking lijkt een diepe frustratie te onthullen over hun arbeidspositie in China.

In hoofdstuk drie werd beschreven dat veel studenten uit de nieuwe rijke gezinnen komen. Deze groeiende klasse slaat een steeds groter wordend gat met de lagere klassen. Lin Chun, een politicologe, beschrijft hoe deze versnelde privatisering de lager geschoolde arbeiders zo hard heeft kunnen treffen:

“The preliminary verdict of rushing privatization in China is already overwhelmingly negative, judged by such expectations as better management, improved efficiency, higher productivity and profitability, stronger position in negotiating for technological transfers, and more employment (as opposed to sweatshop ‘jobs’) in the labor market. Not only has that hasty and flawed project failed to achieve any of these goals or even signaled any prospect of achieving them, it has also played a leading part in damaging rather than positively reforming the fundamentals of the Chinese political economy (...). Meanwhile, as tens of millions of laid-off state-owned enterprise (SOE) workers struggle to cope with their losses of work-related security and dignity, millions upon millions more farmers are driven off the land by rural decline or land seizure, sustaining the largest ‘floating population’ the world has ever seen.”

Chun (2008: 19)

Chun verklaart hier wat Huan in het eerdere citaat aangeeft. De gehaaste privatisering heeft ertoe geleid dat er geen *steady jobs*, zoals Huan het noemt, meer zijn. Miljoenen mensen zijn ontslagen en deze mensen hebben moeite met het vinden van werkgerelateerde zekerheden. Een proces dat zijn weerslag vindt in de waardigheid van deze werkers.

Het is belangrijk om niet te snel te generaliseren over de rol van privatisering in migratie, maar er kan wel gesteld worden dat privatisering voor veel lager opgeleide Chinezen een negatieve implicatie heeft gehad voor hun arbeidspositie. Een implicatie die duidelijk te herleiden is tot het *regime* van de natie-staat.

4.3 ‘You make more money here’; het regime van de marktplaats

Voor nu is voornamelijk gekeken naar implicaties van het *regime* van de natie-staat op lager geschoolde arbeiders. Als we breder gaan kijken dan dit *regime*, en bijvoorbeeld het *regime* van de marktplaats erbij pakken, wordt het samenspel tussen deze *regimes* en de diversiteit aan implicaties beter zichtbaar. Huan brengt deze twee *regimes* bij elkaar in het volgende citaat:

“The Euro is worth more than the Yuan, so you make more money here. Working in Europe is better than working in China, but as an illegal migrant, life is really hard. In China there is less pressure on my mind [‘ngad lik’, in Cantonese]. Here, I always have to be afraid of the police, because of my illegal status. Plus I’m afraid I get fired. However, a place to live and food is provided by my employer, so I don’t have to worry about this. I have to work hard, but there’s nothing to do about it, I just need to make the best of it.”

Huan

Huan stelt hier in één zin de positieve en negatieve implicaties die het *regime* van de marktplaats en het *regime* van de natie-staat met zich meebrengen. Ze stelt hierheen te zijn gekomen voor de economische sterkte munt, een implicatie van het *regime* van de marktplaats, dat het voor haar logisch maakt om hierheen te komen. Hier verdien je meer geld, het geld is meer waard, en werken in Europa kent betere voorwaarden. De keuze van Huan lijkt hierdoor gebaseerd op een logische rationele overweging. Echter het tweede deel van het citaat laat zien dat in haar positie als illegaal, een consequentie van het *regime* van de natie-staat, haar mogelijkheden in Nederland enorm tegenwerkt. Het leven wordt hierdoor zwaar, ze is altijd bang en ze moet hierdoor hard werken.

Ook voor Na, een andere vrouw in het detentiecentrum, lijkt de keus om naar Nederland te komen beïnvloed te zijn door het *regime* van de marktplaats:

“Life in China is more expensive. For example, you earn way to little to buy a computer. You get paid per day. In the Netherlands you get paid per hour. Human rights here are better protected; there is more respect for employees. In comparison, China is earth and the Netherlands is heaven. If I had the choice I would choose to live in the Netherlands. But I suppose this is my destiny. I would like to have a Dutch husband and stay here [she smiles].”

Na

Het principe van de marktplaats is dat het beste product of in dit geval het land met de beste voorwaarden de ‘competitie’ wint. Voor Na is dit duidelijk Nederland. Ze stelt dat als China de aarde zou zijn, Nederland de hemel is. Ze baseert dit, in bovenstaande opmerking, op het hogere loon, de mogelijkheden die je in Nederland hebt met dit loon en bescherming die er is op de rechten van mensen. Ze brengt deze dingen in vergelijking, en Nederland wint deze vergelijking voor haar. Een implicatie van het *regime* van de marktplaats.

4.4 Het goede leven: geld, familie en mensenrechten

Naast de implicaties van het *regime* van de natie-staat en van de marktplaats op lager opgeleide migranten, heeft ook het *regime* van de verbeelding invloed op hoe laag opgeleide migranten zich bewegen. In hoofdstuk drie is uiteengezet hoe ‘de verbeelding’ bij studenten de grenzen van de mogelijkheden aangeven in onze laatmoderne tijd. Veel van deze beelden bereiken ook de lager geschoolde migranten in China en in eenzelfde manier construeren ze een beeld van ‘het goede leven’. Door de verhalen die ze vertellen wordt dit beeld over ‘het goede leven’ steeds duidelijker en zien we de implicaties van het *regime* van de verbeelding voor hun migratietraject.

Ten eerste is het ideale leven voor veel laag opgeleide Chinese migranten verweven met geld, veel geld. Shan, een illegale Chinese vrouw, stelt dat Nederland “*een land is waar snel geld kan worden verdiend*”. Dit was voor haar de reden om naar Nederland te komen. Voor Na was dit ook één van de hoofdredenen: “*Here you earn on an hourly basis, in China you earn per day.*”

Een tweede eigenschap die ‘het goede leven’ moet hebben is goed contact met familie: “*We all have parents and children, we only want to earn some money. We still think of our parents and children and we will continue to do that*” (Xue).

Als derde aspect van het goede leven wordt vaak gerefereerd naar een goede verzorgingsstaat. Dit omvat zowel de betaalbare en goede medische voorzieningen, als het naleven van controleren van de mensenrechten: “*They take human rights more into account here than in China*” (Xue).

Bovenstaande beelden over ‘het goede leven’ zijn voornamelijk gevormd door illegale immigranten, en is hierdoor wellicht gekleurd. Er bestaan uiteraard ook andere beelden over ‘het goede leven’. Quing, een jongen die Nederlandse lessen volgde in Wa Lai, vertelt:

“In China leef je om te werken, alles wat je doet is werk. Ik wilde graag ruimte voor andere bezigheden in mijn leven. Zoals ik hier ook vaak zie, dat mensen koffie drinken op straat, leuke dingen doen, mooie plekken zien. Niet altijd werken, maar gewoon tijd voor andere dingen.”

Quing

Zijn beeld van het goede leven heeft te maken met het niet altijd te hoeven werken, maar ook tijd hebben voor andere zaken. Helaas is hij op dit moment nog ver verwijderd van dit vermeende ‘goede leven’. De enige manier voor hem om naar

Nederland te komen was om via een agentschap een contract aan te gaan met een Nederlands restaurant. Hier werkt hij nu zes dagen per week, meer dan tien uur per dag.

Er lijken binnen de stroom lager opgeleide migranten dus verschillende beelden te bestaan over wat ‘het goede leven’ is, maar voor iedereen geldt dat het migreren naar Nederland de eerste stap is geweest om dit te bereiken.

4.4.1 Traveling packages over ‘het goede leven’

De beelden en ideeën over ‘het goede leven’ lijken bij lager opgeleide migranten voornamelijk geconstrueerd te worden door geruchten en verhalen die ‘ronddwalen’. In hoofdstuk twee worden deze, in navolging van Tsing, benoemd als *traveling packages*. Huan zegt: “*I was misled. They said you could metaphorically scrape the money of the ground when you go abroad*” (Huan). Het gemakkelijk verdienen van veel geld is één van deze verhalen, vertelt door slangenkoppen, en verder verspreid door familie, vrienden en dorpsgenoten. Cai zegt: “*People who had family living abroad told us: Look how much money our family sends us from abroad! Look, in two or three years you will all earn the money for the journey back.*” De verhalen die Cai hoorde, vormde haar beeld van Nederland en de mogelijkheden die er in Nederland zijn. Deze beeldvorming heeft eraan bijgedragen dat ze uiteindelijk tot het handelen is gekomen.

Ook Yan is één van deze *traveling packages* tegengekomen: “*Ik ben naar Nederland gekomen omdat ik van vrienden had gehoord dat het hier goed was. Nederland is bekend vanwege de tulpen en de koningin.*” Bepaalde beelden en ideeën over Nederland bestaan in verschillende gemeenschappen in China. Volgens Fang, inmiddels getrouwd met een Nederlandse man, zijn geruchten een belangrijke bron zijn om te gaan migreren:

“There are different roamers in every area. Some places the roamer is that there is lot’s of money in Malaysia, in other villages the money is in Singapore ore, as you know by now, the Netherlands. You often see people from the same place; go to the same host country or region. The place were the roamer is about, is often described as a place were you can make a lot of money”.

Fang

Chinezen lijken bij uitstek vatbaar voor deze geruchten, juist omdat het *regime* van de staat in combinatie met het *regime* van de familie volgzzaamheid als implicatie heeft. Mark laat zien dat deze *packages* starre verhalen zijn die gestoeld op de verbeelding van het goede leven en uitgaand van de mogelijkheden die ze bieden.

De onmogelijkheden of beperkingen worden teniet gedaan of weggeredeneerd.

Mark vertelt hierover:

“Als Rose teruggaat naar China, en waarschuwt voor de problemen die migranten krijgen als ze illegaal naar Nederland vertrekken, zijn ze vaak boos. Ze zeggen: ‘we zien toch dat jij goed terecht bent gekomen, waarom zou mij het dan niet lukken, gun je het mij soms niet?’”

Mark van der Sloot

Als beelden en verhalen eenmaal de mogelijkheden hebben gecreëerd, lijkt het bijna onmogelijk deze beelden weer bij te stellen. Dit bevestigt ook Fang. Ze is getrouwd met een Nederlandse man en vertelt hoe moeilijk het is om bepaalde beelden die vrienden en familie in China over haar leven hebben te ontcrachten. Ze zeggen: *“You’re using the Euro so you’re rich, you don’t have to work anymore. You live in a dream”*. Fang’s zusje wil ook graag naar Nederland komen en Fang zegt haar vaak te waarschuwen en het idealistische beeld over het Westen onderuit te halen. Haar zusje is echter nog steeds niet van mening veranderd en lijkt niet open te staan voor andere ideeën dan die ze in haar hoofd heeft.

4.4.2 Packages over de bestemming en over de reis

Vaak omvatten deze *traveling packages* ook verhalen over de manier om te komen op de plek van bestemming. Tsing (2005) omschrijft dit onderdeel als de *organizational plans*. Bij de Chinese migranten die ik heb gesproken komt dit duidelijk naar voren: *“You hear about them [snakeheads] from other people who have been smuggled by snakeheads. For example, you could ask you neighbors whether they know snakeheads who can help you out”* (Huan). Huan vertelt dat ze informatie over haar reis naar Nederland heeft ingewonnen bij de burens, die al familie in Nederland heeft.

Voor veel van de lager opgeleide migranten in Nederland lijken de verhalen over de route, en de beelden die ontstaan, mede door deze *traveling packages*, niet te kloppen met de realiteit. Huā zegt over de smokkelroute: *“Onderweg zijn mijn tranen drooggehuld”*, waarmee ze doelt op de eindeloze moeilijkheden die ze heeft ondervonden. Verhalen over maanden vastzitten met tientallen andere Chinese migranten in een kleine woonkamer, verkrachtingen, misbruik en zelfmoord zijn voor veel migranten realiteit. Weinig van mijn informanten willen praten over deze reis. Na beantwoordt de vraag over haar reis naar Nederland met: *“I don’t want to answer this question. What’s the point of opening old wounds?”*

Het is moeilijk om precies te duiden hoeveel migranten een dergelijke situatie hebben meegemaakt, evenals het moeilijk is om te duiden in welke mate deze verhalen op de waarheid berusten. Wel kan worden vastgesteld dat er vaak een groot gat is tussen de beleving vooraf, en de uiteindelijke realiteit. Cai verwoordt dit als volgt:

“Before I came to the Netherlands I felt a lot of happiness and expectations, but there was a big difference between my expectations and the reality. Shortly after my arrival I was caught by the police for being illegal (...) what I expected was that I could earn money here with physical labor. I couldn’t even imagine in my dreams that I would be arrested every time. I don’t know if it was the wrong decision to come to the Netherlands, but once here I need to eat and sleep somewhere.”

Cai

Cai stelt dat ze zich vooraf niet had kunnen voorstellen voor welke moeilijkheden ze zou komen te staan. Ze is naar Nederland gekomen door de verwachtingen die ze had, een gevolg van het *regime* van de verbeelding. Nu is ze op zoek naar eten en een plaats waar ze kan slapen om te overleven; de realiteit van haar illegale bestaan.

Traveling packages, samen met media uitingen, vormen het beeld wat lager opgeleide migranten hebben van de mogelijkheden in Nederland en deze *packages* omvatten handvatten om de reis naar een beter leven te beginnen. In veel gevallen lijken deze beelden niet te kloppen, maar de stap die veel migranten dan gezet hebben is niet terug te draaien. Grote schulden en gezichtsverlies blokkeren de weg terug naar China. Deze blokkade is een implicatie van het *regime* van de familie en wordt in de volgende paragraaf uitgewerkt.

4.5 Chinese familiecultuur

Zoals in hoofdstuk twee uiteengezet, is de familieband bij Chinezen sterk. Dit *regime* van de familie en heeft zowel positieve als negatieve implicaties voor lager opgeleide Chinese migranten. *Guanxi* in familienetwerken zit diep in de Chinese cultuur geworteld en deze netwerken hebben invloed op de manier waarop Chinezen zich vestigen over heel de wereld. *“The quanxi institution, as invoked and practiced, is a mix of instrumentalism (fostering flexibility and the mobility of capital and personnel across political borders) and humanism (helping out relatives and hometown folk on the mainland)”* (Ong 1999: 177). Het instrumentalistisch deel van de *quanxi* netwerken voor veel lager opgeleide Chinese migranten tekent zich in kettingmigratie. Chinezen lijken bij uitstek in

staat economische en kapitalistische frontiers (een nieuw en onontgonnen gebied) te zoeken en hier een handel in beginnen. Ong (1999) stelt dat (als een uitvloeisel van de historische *quanxi* gewoonte, en dus als een familiestrategie) het binnen de Chinese moraal normaal is dat een deel van de familie in het buitenland werkt, en het verdiende kapitaal naar China stuurt.

Het lijkt voor Chinese migranten extreem moeilijk om te praten over deze vorm van kettigmigratie. Dit wordt helder als Mark vertelt over zijn vrouw Rose, die illegaal in Nederland verbleef toen hij haar leerde kennen. In de jaren dat ze nu getrouwd zijn, heeft ze hem nooit vertelt wat haar werkelijke motivatie is geweest om naar Nederland te komen: “*Daar heb je niets mee te maken*” (sic.), zegt ze dan. Mark deelde wel zijn vermoedens met mij. Hij vermoedt dat ze door haar toenmalige man naar Nederland is gestuurd om te kijken of ze hier voet aan de grond kon krijgen. Toen dit niet snel genoeg ging is hij van haar gescheiden en is hij met een andere vrouw getrouwd²⁷. *Guanxi* in combinatie met de autoritaire familie hiërarchie lijken voor Rose in dit geval een enorme implicatie te hebben gehad, namelijk dat ze naar Nederland is ‘gestuurd’ door haar toenmalige man. Deze processen zijn moeilijk te duiden en in kaart brengen voor een buitenstaander, omdat hier niet over wordt gepraat.

4.5.1 Schuld, leningen en slangenkoppen

Mark heeft door zijn betrokkenheid in de Chinese illegale gemeenschap veel kennis van hun migratieverhalen. Hij vertelt dat een aantal zaken vaak overeenkomen in deze verhalen:

“In sommige gevallen spaart de hele familie geld, zodat de sterkste van de familie de overtocht kan maken om voet aan de grond te krijgen. Domme mensen worden gestrikt door slangenkoppen die ze vervolgens ‘helpen’ bij de overtocht. Deze mensen worden echt verhandeld en betalen enorme bedragen om naar Nederland te komen.”

Mark van der Sloot

In veel gevallen lijkt heel de familie betrokken bij het migratietraject van de migranten. Dit komt ook terug in de gesprekken die ik heb gevoerd met andere hulpverleners en de vrouwen in detentiecentra. Yan antwoordde als volgt op de vraag of haar eigen keus is geweest om naar Nederland te komen: “*Nee, het was de keus van mijn ouders. Mijn ouders zijn meteen na het vertrek gaan vluchten voor de schuldeisers, ik kan geen contact meer met hen zoeken*”. Ook in dit geval heeft de familie de beslissing gemaakt voor Yan, en ook de financiën geregeld. De

²⁷ Uit een semi gestructureerd interview met Mark in Amsterdam op 17 maart 2011.

familie is in grote problemen gekomen omdat schuldeisers het geld terug willen zien.

Later wordt duidelijk dat de schuldeisers niet het enige probleem zijn voor het zoeken van contact: “*Nee, ik heb geen contact met het thuisfront. Ik schaam me om hun te vertellen dat ik in detentie zit. En als ik al contact zou hebben, dan zou ik geen geld kunnen sparen. Ik hoor mijn ouders te ondersteunen.*” Yan heeft ten opzichte van haar ouder *mianxi* verloren/gezichtsverlies geleden. Het is voor haar geen optie meer om terug te keren naar China, omdat de kans groot is dat haar familie het haar kwalijk neemt dat ze niet geslaagd is in Nederland. Deze druk om geen gezichtsverlies te leiden wordt ook duidelijk in gesprek met Cai:

“People who return to China and tell that everything is good abroad are characterized by false pride. Their honour is not real. For Chinese people it is important not to lose their face. That’s why they don’t tell that they have suffered.”

Cai

False pride is de term die Cai kiest om te illustreren dat je geen negatieve verhalen vertelt en je moeilijkheden niet openbaar maakt. Deze gewoonte maakt dat Chinese migranten moeilijk eerlijk kunnen zijn over hun ervaringen en in angst leven of hun familie wel een ‘goed’ beeld heeft van hen. Ook Ong laat zien dat het *regime* van de familie een dwingende structuur is, met grote implicaties voor migranten:

“Guanxi as a historically evolved regime of kinship and ethnic power, controls and often traps woman and the poor while benefiting fraternal business associations and facilitating the accumulation of wealth for Chinese families in diasporas.”

Ong (1999: 177)

Veel migranten hebben een beperkte ruimte om zelf te kiezen wat ze doen, maar bewegen vanuit een zekere vanzelfsprekendheid mee met de ideeën van hun familie.

4.6 Samenbrengend

In dit hoofdstuk komt naar voren dat de *power regimes* heel andere implicaties hebben op studenten dan op lager geschoolde Chinese migranten. In figuur 3 worden de implicaties de *power regimes* voor lager opgeleide migranten nog eens kort en bondig weergegeven.

Het meest opvallende is dat in onze laatmoderne samenleving, die wordt beschreven als een *connected world*, eveneens getekend wordt door *disconnection*. Grote processen, gestuurd door het *regime* van de natie-staat en daar bovenop ook door de liberale mondiale markt, sluiten vaak niet aan bij de

realiteit van veel lager opgeleide migranten. Waar deze belangen samenkomen ontstaan *black holes*. Verlangens naar geld en een beter leven stimuleren hen om het migratieavontuur aan te gaan. Met als uitzicht een beloning in de vorm van ‘een beter leven’, waarover ze hebben gehoord in *traveling packages* of wat ze hebben gezien in media producties. Een beloning die er volgens Mark voor veel Chinese migranten uiteindelijk ook komt:

“Chinezen in Nederland weten vaak uit hun arbeiderspositie naar de middenstand te klimmen. Heeeel hard werken, sober leven zijn de kerningrediënten. Ze willen onder het fornuis slapen, zodat ze geld uitsparen aan onderzak. De lonen zijn laag, maar niettemin lukt het vaak om schulden die gemaakt zijn af te betalen, bijvoorbeeld de schulden aan de slangenkop.”

Mark van de Sloot

In het citaat maakt Mark duidelijk dat de prijs voor deze beloning hoog is. Een prijs waarvoor veel lager geschoolde migranten door de *black holes* van onze samenleving moeten. De *black holes* die voortdurend verschuiven en zich op nieuwe manieren manifesteren als nieuw beleid wordt vormgegeven en een frictie veroorzaakt met de alledaagse levens van migranten. *Black holes* die voor Cai betekenen dat ze voor de vijfde keer vastzit in detentie omdat het *regime* van de natie-staat beslist dat ze zonder werkvergunning niet mag werken. *Black holes* die voor Shan betekenen dat ze haar familie waarschijnlijk nooit meer gaat zien en *black holes* die voor Huan betekenen dat ze in een constante angst leeft voor de politie.

<i>Regime</i>	<i>Implicaties op Chinese lager opgeleide migranten</i>
Chinese verwantschap en familie	<i>Guanxi</i> netwerken helpen bij het verzamelen van de financiën voor de overtocht; familiehiërarchie bepaalt een levenslange (financiële) zorg voor ouders; het is belangrijk om voet aan de grond te krijgen om geen gezichtsverlies te lijden.
Natie-staat	<u>Van China</u> : Door privatisering zijn er weinig stabiele banen met goede zekerheid beschikbaar; <i>open-door-policy</i> heeft de afstand tussen rijk en arm vergroot. <u>Van Nederland</u> : door wet- en regelgeving wordt het lager opgeleide Chinese migranten moeilijk gemaakt een verblijfsvergunning aan te vragen; door de <i>governmentality</i> leven illegale migranten in angst; door overheidsbeleid lopen illegale migranten de kans letterlijk vast te komen zitten in detentiecentra en uitgezet te worden; de status van illegaal maakt Chinese migranten vatbaar voor uitbuiting.
(Mondiale) marktplaats	Creëert onbegrensde mogelijkheden; beweegt migranten naar het land met het beste aanbod.
Verbeelding	Creëert een beeld van ‘het goede leven’ en zet aan tot handelen om dit beeld te realiseren; <i>traveling packages</i> omvatten (vaak onjuiste) verhalen over de te verwachten realiteit.

Figuur 3, implicaties power regimes op Chinese, lager geschoolde migranten

4.7 Power regimes als conceptueel raamwerk

Hoofdstuk drie en vier waren, naast het in kaart brengen van nieuwe Chinese migranten in Nederland, ook bedoeld ter illustratie van de *power regimes* als analytisch raamwerk om migranten door te bekijken. Castles (2008) geeft aan dat de discipline van migratiestudies getekend wordt door fragmentatie en verschil van mening. Olwig (2009) pleit in haar boek '*Caribbean Journeys, an Ethnography of Migration and Home in Three Family Networks*' voor een meer holistische benadering van migratie. Ze stelt dat er geen model is dat uitstijgt boven de eenzijdige modellen die voornamelijk gebruikt worden in migratiestudies. Olwig lijkt echter in haar methode maar deels te slagen in het holistisch benaderen van migratie. Economische factoren krijgen veel minder ruimte in haar zoektocht naar de factoren achter migratie. Een zoektocht waarin Olwig voornamelijk focust op familienetwerken.

De *power regimes* omvatten een breed raamwerk waarin zowel macro politieke en economische, als micro persoonlijke/individuele factoren zijn inbegrepen. Een breed raamwerk dus, dat uitstijgt boven vaak gebruikte eenzijdige modellen. In deze scriptie hebben de verschillende *regimes* gediend als basis voor een holistische kijk op Chinese migranten. Ze hebben geholpen om achtergronden en dwingende factoren in het migratietraject van Chinese migranten in kaart te brengen en beter te begrijpen hoe verschillende *regimes* van macht en kennis samenwerken en het migratietraject beïnvloeden.

5. – Concluderend

Deze scriptie is onder meer gebaseerd op de verhalen van zestien nieuwe Chinese migranten die op het moment van het onderzoek in Nederland verbleven. Vanuit twee verschillende invalshoeken, namelijk door te kijken naar studenten én naar lager geschoolde migranten, is gekeken hoe *regimes* van macht en kennis een rol hebben gespeeld en kunnen spelen in het migratietraject van deze migranten. Daarnaast is beoogd te illustreren hoe verschillende *power regimes*, vaak in samenspel met elkaar, stevige implicaties hebben voor (het migratietraject van) Chinese migranten. Terugkijkend naar de centrale thematiek zoals uiteengezet in de inleiding, kan het volgende worden geconcludeerd:

In de context van onze laatmoderne samenleving en de vermeende *connection* die dit met zich mee brengt, creëren *power regimes* ongelijke kansen voor in ieder geval de twee onderzochte subgroepen Chinese migranten in Nederland.

In figuur 4 worden schematisch de verschillende implicaties van de *power regimes* op de twee onderzochte subgroepen tegen elkaar afgezet. Zichtbaar wordt dat het *regime* van de verbeelding bij beide subgroepen een beeld over ‘het goede leven’ schetst. Een beeld dat, zoals Appadurai (1996) stelt, aanzet tot handelen en zo dus een dwingend karakter heeft. In hun weg om het leven zoals voorgesteld te bereiken, lijken implicaties van de verschillende *regimes* voor lager geschoolde migranten over het algemeen een realiteit te creëren met grotere moeilijkheden. Moeilijkheden die voornamelijk ontstaan in de fricties tussen het beeld wat deze migranten hebben van ‘het goede leven’, en de realiteit als gevolg van de *regimes*. Het politieke discours, dat vastzit in de *sedentary bias*, bots met het beeld van ‘het goede leven’ wat ontstaat in mediaproducties en *traveling packages*. Waar deze twee processen elkaar raken ontstaan leemtes of *black holes*. Met name de lager geschoolde migranten worden hierdoor gehinderd. Hun dagelijkse realiteit is er één van angst en gelimiteerde mogelijkheden. Daarentegen kan worden gezegd dat veel van de implicaties van deze *regimes* een positieve uitwerking hebben op studenten en andere kennismigranten (zie figuur 4). Ze creëren mogelijkheden en helpen tot op zekere hoogte in het bereiken van dit goede leven.

<i>Regime</i>	<i>Implicaties op Chinese studenten</i>	<i>Implicaties op Chinese lager opgeleide migranten</i>
Chinese verwantschap en familie	Legt grote prestatiedruk op studenten (die hier doormiddel van buitenland studie aan kunnen ontkomen); bieden de financiële mogelijkheden voor het volgen van een studie in het buitenland.	<i>Guanxi</i> netwerken helpen bij het verzamelen van de financiën voor de overtocht; familiehiërarchie bepaalt een levenslange (financiële) zorg voor ouders; het is belangrijk om voet aan de grond te krijgen om geen gezichtsverlies te lijden.
Natie-staat	<u>China</u> : beperkte studenten ten tijde van de culturele revolutie, maar stimuleert studenten vanaf 1978 in het doen van een buitenlandse studie; creëert een volgzame mentaliteit; <i>open-door policy</i> heeft een groeiende middenklasse gecreëerd met financiële middelen voor een studie <u>Nederland</u> : Creëert een aantrekkelijk beleid voor buitenlandse studenten; geeft beperkte mogelijkheden voor na de studie.	<u>Van China</u> : Door privatisering zijn er weinig stabiele banen met goede zekerheid beschikbaar; <i>open-door-policy</i> heeft de afstand tussen rijk en arm vergroot. <u>Van Nederland</u> : door wet- en regelgeving word het lager opgeleide Chinese migranten moeilijk gemaakt een verblijfsvergunning aan te vragen; door de wet- en regelgeving en de bijbehorende <i>governmentality</i> leven illegale migranten in angst; door overheidsbeleid lopen illegale migranten de kans letterlijk vast te komen zitten in detentiecentra en uitgezet te worden; de status van illegaal maakt Chinese migranten vatbaar voor uitbuiting.
(Mondiale) marktplaats	Creëert grote competitie voor studenten; speelt in op vraag en aanbod doormiddel van comodificatie van studies.	Creëert onbegrensde mogelijkheden; beweegt migranten naar het land met het beste aanbod.
Verbeelding	Creëert een beeld van 'het goede leven' en stimuleert tot het zetten van stappen om dit leven te bereiken.	Creëert een beeld van 'het goede leven' en zet aan tot handelen om dit beeld te realiseren; <i>traveling packages</i> omvatten (vaak onjuiste) verhalen over de te verwachten realiteit.

Figuur 4, implicaties power regimes op studenten en lager opgeleide migranten

Naast het argument dat de alledaagse realiteit van nieuwe Chinese migranten wordt gecreëerd én beïnvloed door de verschillende *regimes* van macht en kennis, is aangetoond dat *power regimes* een goed instrument is om migratiestromen mee te begrijpen. In deze scriptie betreft het twee geselecteerde migrantengroepen waarbij ik (deels via retrospectieve toepassing) heb aangetoond hoe Chinese migranten worden beïnvloed in hun migratietraject. De *regimes* helpen met het in kaart brengen van kleine, individuele processen en met het samenvoegen van deze individuele processen ontstaat tot op zekere hoogte, een beeld over 'de stand van zaken' op het wereldtoneel. Deze *power regimes* omvatten grote machtsstructuren als de natiestaat en de mondiale marktplaats op macro niveau maar ook individuele factoren als sociale context en persoonlijke overwegingen. Bovendien helpen zij met het in kaart brengen van het dwingende karakter hiervan voor het

migratietraject van migranten. Het analytisch raamwerk van de *power regimes* voorkomt dat we mondiale processen met een tunnelvisie projecteren op de lokale realiteit en daagt uit tot een overkoepelende, holistische blik op (nieuwe) migratievraagstukken.

In deze scriptie betreft het Chinese migratiestromen naar Nederland, maar het raamwerk kan breder worden toegepast; op migratiestromen van andere buitenlanders naar Nederland of zelfs naar de rest van de wereld. *Power regimes* als analytisch raamwerk kan worden gebruikt om inzichten te verschaffen over hoe en waarom mensen zich over de wereld verplaatsen, en kan worden ingezet als instrument om te voorspellen hoe bepaald beleid zijn weerslag kan hebben op migrantengroepen.

Deze scriptie heeft bijgedragen aan het in kaart brengen van nieuwe Chinese migranten op een individuele schaal. Zoals in de inleiding verwoord, is het een toneellamp op enkele toneelspelers die spelen op een wereldtoneel. Al de kleine verhalen van deze toneelspelers vormen het groter verhaal. Echter deze verhalen onderling laten contradicties zien en het beeld dat hierdoor ontstaat over ‘het wereldtoneel’ is onscherp en troebel. Mijn overtuiging blijft dat we de sociale werkelijkheid niet moeten willen benaderen zoals we de natuurkundige realiteit benaderen. De sociale werkelijkheid heeft een eigen wil, een eigen mening is daardoor niet eenduidig. Deze scriptie vertolkt deze verschillende gezichten, en doet daarmee recht aan de complexiteit van de sociale werkelijkheid zoals hij bestaat. Het is niet voor niets dat het *structure-agency* debat één van de langst durende is in de sociale wetenschappen. Ook met betrekking tot nieuwe Chinese migranten is het moeilijk te zien waar de grote structuren die bestaan (natie-staat, marktplaats, en in mindere maten de verbeelding en familie) invloed uitoefenen op de *agency* van Chinese migranten. Meer onderzoek naar de werking van deze *regimes* zal zeker op zijn plaats zijn. Wellicht is er een student die mijn pas langs de verschillende leeuwengezichten verder wil bewandelen en zodoende bijdragen aan het in kaart brengen van Chinese migratie en de *black holes* in onze samenleving.

Cai, de auteur van het gedicht op pagina 3, lijkt zich neer te leggen bij de situatie. Het gedicht schrijft ze terwijl we haar interviewen. Ze gebruikt metaforen om haar

gevoel en haar verlangens op papier zetten. ‘Een boot, gestuurd door de golven’.
‘Een groen blad, dwarrelend in de wind’. Was dat blad maar nooit gevallen, en zal
de boot ooit nog een veilige haven vinden? Cai denkt van niet. Ze zal altijd een
boot blijven, gestuurd door de wil van de golven....

Epiloog

“Voor het uitvoeren van de leeuwendans is kracht, flexibiliteit, doorzettingsvermogen en saamhorigheid nodig. Dit zijn ook de eigenschappen die de Chinezen in Nederland nodig hadden om een nieuw bestaan op te bouwen. De ‘Dans van de Leeuw’ is dan ook tevens een eerbetoon aan de oudere generaties die de weg effenden voor de huidige generatie.”²⁸

Wah Kun Yeung

De leeuwendans zit ingebed in de Chinese cultuur, en brengt volgens Chinezen geluk en voorspoed. Het opmerkelijke hieraan is dat er in China zelf geen leeuwen voorkomen. De Chinese leeuw lijkt dan ook samengesteld uit verschillende andere dieren en is een fictief, kleurrijk en utopisch wezen, wat in verschillende vormen, maten en uitvoeringen gebruikt wordt voor de leeuwendans.

Geluk en voorspoed is ook wat veel van mijn informanten zochten in Nederland. Hun migratie was een stap in de richting van een vermeend ‘goed leven’. Een goed leven wat iedere migrant op een andere manier inkleurt, waar iedere migrant een eigen gezicht aan geeft...

Wah Kun Yeung, voorzitter van de Stichting 100 jaar Chinezen in Nederland, benoemt de leeuwendans als eerbetoon aan de oude generaties die de weg effenden voor de huidige generaties in Nederland. Maar hebben deze verschillende generaties nog iets met elkaar te maken? In mijn scriptie lijkt het steeds duidelijk te worden dat in de context van onze huidige wereldorde een geheel nieuwe *flow* Chinese migranten naar Nederland komen. Een *flow* die in veel opzichte breekt met oudere *flows*. Uit de kaartjes bijgevoegd bij het voorstellen van informanten, blijkt dat de regio's waar Chinese migranten vandaan komen diffuus zijn. Daarnaast lijken de motieven van de laatste *flow* Chinese migranten sterk beïnvloed door het dwingende karakter van het *regime* van de verbeelding. De wereld is veranderd en migratiestromen veranderen mee.

Ons huidige postmoderne tijdsbeeld blijkt vele contradicties te kennen en ongelijkheden te voeden. In deze scriptie kan, met hulp van de *power regimes*, worden beredeneerd dat lager geschoolde Chinese migranten op een aantal vlakken, grote kwetsbaarheden kennen, en veelal in de schaduwzijde van mondialiseringprocessen bewegen. Een schaduwzijde waar Chinezen het niet bij laten zitten, maar door middel van kracht, flexibiliteit, doorzettingsvermogen en saamhorigheid hun weg vervolgen naar ‘het goede leven’.

Het Nederlandse 'laat de leeuw niet in zijn hempie staan' klinkt daarbij wat boers...

²⁸ Wah Kun Yeung, in een persbericht op <http://www.100jaarchinezen.nl/100-leeuwen-op-de-dam-dans-van-de-leeuw/> (bezoekt op 4 augustus 2011)

Bibliografie

- Appadurai, A.
1996 *Modernity at Large: Cultural Dimensions of Globalization*. New York: University of Minnesota Press.
- Baudrillard, J.
1988 *Jean Baudrillard, selected writings* (edited). Stanford: Stanford University Press.
- Baum, R.
1994 *Burying Mao, Chinese Politics in the Age of Deng Xiaoping*. New Jersey: Princeton University Press.
- Bauman, Z.
1998 *Globalization, the Human Consequences*. Cambridge: Polity Press.
- Bakewell, O
2007 'Keeping Them in Their Place: the ambivalent relationship between development and migration in Africa' IMI Working Paper 8. Oxford: International Migration Institute.
- Benton, G. & Pieke, F.N. (edited)
1998 *'The Chinese in Europe'* London: Macmillan Press LTD.
- Boeije, H., t' Hart, H. & Hox, J.
2009 *Onderzoeksmethoden*. Den Haag: Boom Onderwijs.
- Biao, X. & Shen, W.
2009 'International Student Migration and Social Stratification in China' *International Journal of Educational Development*. 2009: 513–522.
- Brown, W.
2008 *Regulating aversion: tolerance in the age of identity and empire* New Jersey: Princeton University Press.
- Butterfield, F.
1983 *China: Alive in Bitter Sea*. New York: Coronet Books.
- Castles, S.
2004 'Global Perspective on Forces Migration' *Asian and Pacific Migration Journey* 2004: 1-18.
2008 *Conference on Theories of Migration and Social Change* Op woensdag 2 juni 2011 Oxford.
- Chong, W.L. & Ngo, T.W.
2008 *China in Verandering, Balans en toekomst van de hervormingen* Almere: Uitgeverij Parthenon.

- Chun, L.
2008 'Against Privatization in China: A Historical and Empirical Argument' *Journal of Chinese Political Science* 2008: 1-27.
- Deng, Z. & Treiman, D.J.
1997 'The Impact of the Cultural Revolution on Trends in Educational Attainment in the People's Republic of China' *American Journal of Sociology* 1997: 391-428.
- Eastmond, M.
2007 'Stories as Lives Experience: Narratives in Forced Migration Research' *Journal of Refugee Studies* 2007: 248-264.
- Eriksen, T.H.
2007 *Globalization, the Key Concepts* Oxford: Oxford International Publishers.
- Foucault, M.
1980 *Power/Knowledge: Selected Interviews and Other Writings 1972-1977* (ed. C. Gordon). Brighton: Harvester.
- Geertz, C.
2001 *Available light: Anthropological reflections on philosophical topics* New Jersey: Princeton University Press.
- Inda, J.X. & Rosaldo, R. (edited)
2008 *The anthropology of globalization, a reader* Oxford: Blackwell Publishing.
- Jacobs, J.B.
1979 'A preliminary model of particularistic ties in Chinese political alliances: Kan-ching and Kuan-hsi in a rural Taiwanese township' *China Quarterly* 1979: 37-273.
- Knotter J. & Korf, D.J. & Lau, Y.
2009 *Slangenkoppen en Tijgerjagers* Amsterdam: Uitgeverij Boom.
- Lemke, T.
2001 'The birth of biopolitics': Michel Foucault's lecture at the Collège de France on neo-liberal governmentality' *Economy and Society* 2001: 190-207.
- Li Minghuan in Nyíri, P & Saveliev, I. (edited)
2002 *Globalizing Chinese Migration, Trends in Europe and Asia* Burlington: Ashgate Publishing Limited.
- Harvey, D.
1989 *The condition of postmodernity, an enquiry into the origins of cultural change* Oxford: Blackwell Publishing.

- Hwang, K.
1987 'Face and Favor: The Chinese Power Game' *American Journal of Sociology* 1987: 944-974
- Massey, D. S., Arango, J., Hugo, G., Kouaouci, A., Pellegrino, A & Taylor, J.E.
1998 *Worlds in Motion. Understanding International Migration at the End of the Millennium* Oxford: Clarendon Press.
- Ngo, T.W.
2008 'Rent-seeking and Economic Governance in Structural Nexus of Corruption in China' *Crime Law Soc Change* 2008: 27-44.
- Olwig, K.F.
2007 *Caribbean Journeys, an ethnography of migration and home in three family networks* London: Duke University Press.
- Ong, A.
1999 *Flexible citizenship, the cultural logics of transnationality* Durham: Duke University Press.
- Peterson, G.
1997 *The Power of Words: literacy and revolution in South China, 1949-95* Vancouver: UBC Press.
- Pieke, F.N.
2007 'Editorial Introduction: Community and Identity in the New Chinese Migration Order' *Population, Place and Place* 2007: 81-94.
- Pijl, van der, Y.
2007 *Levende-doden: Afrikaans-Surinaamse percepties, praktijken en rituelen rondom dood en rouw* Amsterdam: Rozenberg Publishers.
- Pye, L.
1982 *Chinese Commercial Negotiating Style* Cambridge, Gunnand Hain Inc.
- Read, J.
2009 'A Genealogy of Homo-Economicus: Neoliberalism and the Production of Subjectivity' *Foucault Studies* 2009: 25-36.
- Rijkschroef, B. R.
1998 *Etnisch Ondernemerschap. De Chinese horecasector in Nederland en in de Verenigde Staten van Amerika* Capelle a/d IJssel: Labyrint Publication.
- Said, E.
1978 'The Problems of Textuality: Two Exemplary Positions' *Critical Inquiry* 1978: 673-714.
- Smart, A.
1993 'Gifts, Bribes, and Guanxi: A Reconsideration of Bourdieu's Social Capital' *Cultural Anthropology* 1993: 388-408.

Taylor, J.B. (edited)
1999b 'Introduction to Monetary Policy Rules' in *Monetary Policy Rules* Chicago: University of Chicago Press for NBER.

Tsing, A.
2005 *Friction: an Ethnography of Global Connection* New Jersey: Princeton University Press.

Wolf, S.
2011 *Chinezen in Nederland* gepubliceerd door het Forum, instituut voor multiculturele vraagstukken in 2011. Utrecht: Forum.

Wu, B. & Sheehan, J.
2011 'Globalization and Vulnerability of Chinese Migrant Workers in Italy: empirical evidence on working conditions and their consequences' *Journal of Contemporary China* 2011: 135-152.

Yang, M.
1988 'The Modernity of Power in the Chinese Socialist Order' *Cultural Anthropology* 1988: 408-427.
1989 'The Gift Economy and Power in the Chinese Socialist Order' *Cultural Anthropology* 1989: 25-54.

Zhang, G.
2003 'Migration of Highly Skilled Chinese to Europe: Trends and Perspective' *International Migration* 2003: 73-97.

Internet bronnen

www.geledraak.nl
www.ioc-ch.nl
www.nfia.co.uk
www.oxfordscholarship.com
www.psycheon.nl
www.trouw.nl
www.vandale.nl
www.volkskrant.nl
www.100jaarchinezen.nl